

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1902. Andra Kammaren. N:o 44.

Onsdagen den 7 maj.

K. 11 f. m.

Sammanträdet leddes af herr vice talmannen.

§ 1.

Justerades protokollet för den 30 nästlidne april.

§ 2.

Upplästes följande två till kammaren inkomna läkareintyg:

Att talmannen i Riksdagens Andra Kammare grefve Robert De la Gardie lider af katarr i de öfre luftvägarne och derföre tills vidare är förhindrad att deltaga i riksdagsarbetet, intygar
Stockholm den 6 maj 1902.

T. Hwass.

Legitimerad läkare.

Att ledamoten af Riksdagens Andra Kammare herr kronofogden August Cervin är af sjukdom hindrad att närvara vid kammarens sammanträden under den återstående delen af denna riksdag, intygar
Stockholm den 6 maj 1902.

P. J. Wising.

Med. d.r., prof.

§ 3.

Föredrogos, men bordlades åter bevillningsutskottets memorial n:is 33—35 och lagutskottets memorial n:o 49.

Andra Kammarens Prot. 1902. N:o 44.

§ 4.

Angående åtgärder i syfte att de nordiska staterna måtte förklara sig för principiellt och permanent neutrala m. m.

Till afgörande förelåg Andra Kammarens fjerde tillfälliga utskotts utlåtande, n:o 34, angående en af herr A. Hedin m. fl. väckt motion om skrifvelse till Kongl. Maj:t med anhållan om åtgärder i syfte, att de nordiska staterna måtte förklara sig för principiellt och permanent neutrala, eller om meddelande till främmande makter, att de förenade rikenas politik fortfarande förblifver rigtad på fredens bevarande, samt denna förklarings offentliggörande.

Till förberedande behandling af utskottet hade blifvit hänvisad en i Andra Kammaren af herr A. Hedin i Stockholm och 39 andra ledamöter af samma kammare väckt motion, n:o 121, hvari alternativt föreslagits antingen

att Riksdagen ville i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, att Kongl. Maj:t behagade vidtaga åtgärder för aftal mellan de förenade rikena och Danmark om samtidig och lika lydande deklaration till öfriga makter, hvarigenom de tre skandinaviska staterna förklarade sig för principiellt och permanent neutrala; eller ock

att Riksdagen hos Kongl. Maj:t anhölle, att Kongl. Maj:t behagade, under åberopande af Riksdagens uttalade önskan för alla de makter, med hvilka de förenade rikena underhölle diplomatiska eller blott konsulära förbindelser, tillkännagifva, att vår politik fortfarande förblefve rigtad på fredens bevarande och upprätthållande af en sedan snart nittio år oafbruten neutralitet, och att de åtgärder till försvarskrafternas ordnande, som länge fördröjts af svårigheten att ersätta den gamla ekonomiska organisationsgrunden, icke hade något annat ändamål, samt omedelbart offentliggöra detta tillkännagifvandes ordalydelse

samt att, då ett starkare intryck på den internationella opinionen vore att förvänta af en åtgärd, som i samma syfte och form vidtoges äfven af Danmark, såsom år 1834 och vid Krimkriget början skedde efter aftal med Sveriges regering, Riksdagen äfven i fråga om denna mera begränsade åtgärd anhölle, att Kongl. Maj:t ville söka åstadkomma samtidig och lika lydande förklaring från Danmarks sida.

Utskottet hemställde emellertid, att Andra Kammaren, med vidhållande af Riksdagens år 1899 fattade beslut, måtte förklara herr Hedins i Stockholm m. fl:s förevarande motion icke till någon kammarens åtgärd föranleda.

Vid utlåtandet var fogad reservation af herrar *Styrlander, Hammarström* och *Eriksson* i Bäck, hvilka föreslagit, att Andra Kammaren för sin del ville besluta, att Riksdagen hos Kongl. Maj:t måtte anhålla, det Kongl. Maj:t behagade, under åberopande af Riksdagens

uttalade önskan, för alla de makter, med hvilka de förenade rikena underhålla diplomatiska förbindelser, tillkännagifva, att vår politik fortfarande förblefve rigtad på fredens bevarande och upprätthållandet af en sedan snart nittio år oafbruten neutralitet, och att de senast vidtagna åtgärderna till försvarskrafternas ordnande icke hade något annat ändamål.

Åtgärderna i syfte att de nordiska staterna måtte förklara sig för principiellt och permanent neutrala m. m.
(Forts.)

Utskottets hemställan upplästes, hvarefter ordet på begäran lemnades till:

Herr Styrländer, som yttrade: Såsom kammaren behagade finna på sid. 112 i detta vidlyftiga betänkande, har jag och tvenne andra ledamöter inom utskottet reserverat oss mot det slut, hvartill utskottet i denna fråga kommit. Vi ha i vår reservation hemställt, att Andra Kammaren för sin del ville besluta att bifalla hufvudsakligen första delen af andra alternativet i motionen, d. v. s. att Andra Kammaren för sin del ville besluta, att Riksdagen hos Kongl. Maj:t måtte anhålla, det Kongl. Maj:t behagade, under återopande af Riksdagens uttalade önskan, för alla de makter, med hvilka de förenade rikena underhålla diplomatiska förbindelser, tillkännagifva, att vår politik fortfarande förblifver rigtad på fredens bevarande och upprätthållandet af en sedan snart nittio år oafbruten neutralitet, och att de senast vidtagna åtgärderna till försvarskrafternas ordnande icke hafva något annat ändamål. Jag vill särskildt påpeka, att vi icke ansett det vara lämpligt, att Riksdagen gör något uttalande om anledningen till, att icke försvaret förut kunnat ordnas, likasom vi icke heller velat vara med om, att man samtidigt skulle fordra en lika lydande förklaring från Danmarks sida. Vi säga nemligen, att »vi anse det lämpligast, att tillkännagifvandet göres, oberoende af andra staters förklaring i liknande syfte.»

Jag skall icke upptaga kammarens tid med ett vidlyftigt bemötande af de skäl, som utskottet anfört för motionens afstyrkande, ty jag tager för gifvet, att åtskilliga af motionärerna, hvilka bättre än jag kunna vederlägga dessa skäl, komma att yttra sig i frågan. Jag vill endast påpeka de, om jag så får kalla dem, positiva eller praktiska skäl, som vi reservanter ansett föreligga för ett tillkännagifvande i den rigtning vi föreslagit. Då vi säga, att »ändamålet med det år 1899 af Riksdagen gjorda uttalandet icke kan vinnas, med mindre Riksdagen genom regeringen inför utlandet tillkännagifver de grundsatser för vårt lands politik, som omfattas af såväl representationen som regeringen», anse vi det visserligen vara godt och väl, att Riksdagen 1899 gjort ett sådant uttalande, som återopas på sid. 111 i betänkandet. Men vi anse tillika, att detta uttalande gjorts icke för svenska folket, ty något uttalande för detta folk behöfdes icke, ej heller för regeringen, ty den har ju sedan lång tid tillbaka fullföljt samma politik, utan naturligtvis för att *våra grannar* skulle få kännedom om svenska folkets åsikter i detta afseende. Vi anse, att

Angående åtgärder i syfte att de nordiska staterna måtte förklara sig för principielt och permanent neutrala m. m.

(Forts.)

det är omöjligt att få fram denna vår önskan till våra grannar, om den icke göres i form af en officiell förklaring från regeringen. Ett sådant tillkännagifvande skulle möjligen genom samtal kunna föras fram till de utländska hofven af våra svenska diplomater; men då blefve det icke något *officiellt* meddelande från vårt lands regering. Det skulle då också kunna hända, att man gjorde detta uttalande vid de hof, der man vore vänligt stämd för en sådan neutralitetsförklaring, men underlåte att göra det vid sådana hof, om hvilka man visste, att de ej önskade någon sådan förklaring, utan kanske snarare önskade att få räkna Sverige såsom en allierad makt. För att icke någon misstyding i detta hänseende skall kunna ske, har det synts oss reservanter, som om ett uttryckligt tillkännagifvande vore på sin plats.

Vi anse också, att i Riksdagens i fjol fattade beslut om försvarets stärkande ligger en särskild anledning att göra detta meddelande officiellt, enär i annat fall detta Riksdagens beslut skulle kunna missförstås eller, såsom ju också skett, tydas på olika sätt. Vare det långt från mig att påstå, att något land officiellt förklarat, att det betraktat vårt beslut om försvarets stärkande såsom något hot. Men jag vågar dock hålla före, att vissa åtgärder hos våra grannar tyda på, att man åtminstone icke alldeles sett bort från detta beslut, utan ansett det innebära rustningar, mot hvilka man, om jag så får säga, måste vidtaga kontrarustningar. För att förebygga alla misstag i detta hänseende, för att tydligen förklara för våra grannar, att vårt försvars stärkande *endast* skett i afsigt att kunna upprätthålla vår neutralitet, skulle ett sådant förklarande helt säkert vara nyttigt.

Det skulle vara frestande att ingå på ett närmare bemötande af de skäl, som utskottet anfört för sitt afstyrkande af motionen, skäl, som jag anser vara sådana, att, hvilken ståndpunkt kammarens majoritet än må intaga i denna fråga, den icke gerna kan antaga utskottets kläm på den af utskottet gjorda motiveringen. Jag vill endast påpeka *ett* af dessa skäl, som jag anser vara origtigt.

På sid. 107 i betänkandet säger utskottet: »Härvid bör dock först märkas, att äfven i neutralitetsförklaringen ej kan anses ligga någon särskildt skyddande kraft.» Detta påstående vederlägges lätt, om man tager ett analogt förhållande. Om vi tänka oss ett samhälle, der laglöshet och osäkerhet råder, der hvarje medborgare väntar på att något fridsbrott skall inträffa samt för den skull går väpnad till tänderna, så samlas man för att öfverlägga om, huru man skall kunna få bort detta olidliga tillstånd. Då uppträder någon och förklarar: Jag tillkännagifver, att jag icke kommer att inblanda mig i de tvister enskilda personer ställa till. Jag kommer att respektera ordningen och rättvisan och kommer icke att angripa någons frid. Tror man icke, att redan ett sådant tillkännagifvande skulle verka godt och lugnande samt skyddande icke endast för den, som gjort uttalandet, utan äfven för hela samhället? För visso gör det så. För visso skall denne mans exempel mana ett flertal af medborgare att

handla på samma sätt och således gifva tillkänna, att de icke ämna störa ordningen, utan tänka hålla på lag och rätt. Detta skall säkert verka godt och lugnande, och en vacker dag uppträder kanske någon samt förklarar: För att visa, att jag verkligen menar hvad jag säger, lägger jag bort de vapen, som jag hittills burit på mig för att försvara mig mot våld, som kunde övergå mig. Exemplet följes kanske af andra, och slutligen har man kommit så långt som vi i våra nuvarande samhällen, der vi gå obeväpnade och likväl äro tryggade mot öfvervåld. Tror icke utskottet, att det, som gäller om de enskilda personerna och om de särskilda samhällena, äfven gäller i stort sett om hela världen, om nationernas förhållande till hvarandra? Ligger icke i en officiell förklaring derom, att man icke vill störa freden, icke vill ställa sig på någon stridande parts sida, utan vara fullkomligt neutral, en ofantligt skyddande kraft? Jo, för visso är det så.

Utskottet säger, att neutraliteten icke är »ett tillstånd, som för sitt inträdande fordrar någon *positiv* åtgärd från en makts sida.» Detta är enligt min uppfattning ett fullkomligt origtigt påstående, ty man kan säga, att för neutraliteten fordras *två* bestämdt positiva åtgärder, nemligen för det första förklarandet af att staten är neutral och för det andra vidtagandet af mått och steg för att kunna försvara denna neutralitet. Detta är två positiva åtgärder, som ovilkorligen måste föregå neutraliteten och neutralitetsförklaringen. Olyckan är, att utskottet har sammanblandat neutralitetsförklaringen såsom en akt och neutraliteten såsom ett abstrakt begrepp samt på denna sammanblandning byggt sin så kallade bevisföring.

Utskottet säger, att äfven om en stat ej afgifver någon neutralitetsförklaring, är den lika fullt neutral, så länge den sjelf ej förklarar krig. Ja, det må ju så vara. Men då kan man med fog framställa den frågan: Huru skola de andra staterna få reda på, att en viss stat är neutral, om den icke offentligt förklarar, att den är det? Jag kan icke finna, huru man skall kunna besvara denna fråga. Jag skall äfven be att få vända mig emot ett uttryck, som förekommer på sidan 109. Der står det: »Det skulle sålunda äfven kunna tänkas, det vår förklaring, att vi ej föra ondt i skölden mot någon oss i vapenstyrka långt öfverlägsen makt, skulle kunna få en anstrykning af något, som i fråga om en så allvarlig statshandling torde allra mest böra undvikas för vårt eget anseendes skull.» Naturligtvis har utskottet med denna vackra fras helt enkelt menat löjlighet. Utskottet kunde gerna hafva sagt rent ut, att utskottet ansåge, att en sådan förklaring från vår sida skulle få en anstrykning af löjlighet. Ja, skulle vi afgifva en neutralitetsförklaring af så inskränkt omfattning, som utskottet här har tänkt sig, och således gifva tillkänna, att vi icke föra något ondt i skölden mot starkare makter, så skulle ju skäl kunna finnas för ett sådant påstående. Men det fins väl ingen, som ifrågasätter, att neutraliteten skulle innebära endast detta. Den innebär väl äfven en förklaring derom,

Angående åtgärder i syfte att de nordiska staterna måtte förklara sig för principielt och permanent neutrala m. m.
(Forts.)

Angående
åtgärder i
syfte att de
nordiska sta-
terna måtte
förklara sig
för principiellt
och permanent
neutrala m. m.
(Forts).

att vi ej vilja inblanda oss i andra staters tvister. Detta är något helt annat. Derigenom försvinner fullständigt hvarje sken eller anstrykning af löjlighet. Det är enligt min åsigt så långt ifrån, att en dylik förklaring skulle innebära någon löjlighet, att det tvärtom vore en oförvansklig heder för vårt land att vara den första stat, som förklarade sig permanent och principiellt neutral.

Min öfvertygelse är, att det ädla fredsarbete, som bedrifves såväl högst upp som djupast nere i samhällena, har stor framtid för sig. Min tro är, att det kanske endast behöfves en sådan gnista, som att en stat, om den också icke är af de största, öppet, ärligt och manligt förklarar, att den icke vill störa någons fred och icke kommer att inblanda sig i andra staters tvister, för att den hänförelsens eld kunde tändas, som skulle föra fram fredssaken till en lycklig lösning.

Jag ber, herr talman, att på de af mig nu i korthet angifna skäl få yrka bifall till min samt herrar Hammarströms och Lars Erikssons reservation.

Herr *Hammarström* instämde häruti.

Herr Höjer: Herr talman! Mina herrar! Jag har icke begärt ordet för att inlåta mig uti en alltid farlig kalabalik med det tillfälliga utskottets mycket stridbare samt enligt såväl sin egen som andras mening mycket fruktansvärde ärade ordförande, utan jag har begärt ordet med anledning deraf, att jag till följd af sjukdom vid riksdagens början var förhindrad att underteckna den föreliggande neutralitetsmotionen.

Jag vill således egentligen helt kort och godt erkänna, att jag fortfarande står på denna, i mångas ögon mycket naiva och hyperidealistiska ståndpunkt, som anser, att ett steg, taget i den rigtning, som motionärerna föreslagit, skulle vara vårt kära fädernesland till nytta och gagn. Jag anser fortfarande, att skäl förefinnas att stå för de ord, som jag för tre år sedan uttalade i det anförande jag då hade i den föreliggande frågan. Jag yttrade då: »Derigenom att vi proklamera permanent neutralitet, förklara vi ju i sjelfva verket, att vi icke skola med andra makter ingå några slags afhandlingar och fördrag, som på något sätt kunna stå i strid med eller anses lædera vår neutralitet. En sådan inskränkning är helt naturlig och synes mig följa af sig sjelft. Jag får då fråga eder, mina herrar: Skulle en sådan inskränkning i vårt lands handlingsfrihet vara någonting så utomordentligt farligt? Det synes mig tvärtom vara en betydlig fördel, att vi, sedan vår permanenta neutralitet blifvit proklamerad, icke löpa någon fara att utan vårt förvällande eller ens utan vår vetskap blifva genom afslutna fördrag inlockade i äfventyr, som vi sjelfva icke på det ringaste vis vilja veta af.» Denna min mening har jag i sjelfva verket — det får jag bekänna — sedermera fått ytterligare bekräftad, särskildt genom den närmare kändedom jag fått af våra internationella förhållanden under det s. k. Krimkriget åren 1853,

1854, 1855 och 1856. Vid Krimkriget's början afgaf, såsom herrarne veta eller åtminstone de af herrarne veta, som genomläst detta något digra betänkande, Sverige—Norge tillsammans med Danmark en neutralitetsförklaring, hvilken faller under kategorien af förklaringar om tillfällig neutralitet. Man skulle då tro, att denna neutralitetsförklaring skulle ha skyddat de skandinaviska rikena för alla möjliga äfventyr. Faktum är emellertid, att dessa rikena — Sverige-Norge å ena sidan och Danmark å den andra — blefvo trots denna förklarade neutralitet under åren 1854 och 1855 utsatta för de allra skarpaste påtryckningar af de dåvarande s. k. vestmakterna. De påtryckningarne voro, för Danmark särskildt, farligast under år 1854. För så vidt jag vet, lyckades dock Danmark, ehuru med ganska stor svårighet, att fortfarande gent emot dessa påtryckningar bibehålla sin neutralitet.

Med afseende på vårt eget kära fädernesland gick det, såsom vi alla veta, visserligen icke så lyckligt. Vi föllo för de påtryckningar, för hvilka vi utsattes af vestmakterna, och ingingo den s. k. novembertraktaten af 1855, hvarigenom vi å ena sidan lemnade Danmark i sticket, å andra sidan faktiskt trädde ut ur den neutralitet, som vi hade proklamerat tvenne år förut. Slutet på den visan blef, att vi afslöto novembertraktaten af 1855, som åtminstone i mina ögon — kanske att jag tager miste — är ett utslag af en mycket, mycket kortsynt svensk politik, denna traktat, som enligt mitt förmenande endast har varit oss till skada och till skam.

Nu är det min mening, att, om Sverige-Norge och Danmark då hade varit förbundna genom en konvention och dertill försatta i ställningen af hvad vi kalla en principiell och permanent neutralitet, de tre skandinaviska rikenas motståndskraft mot alla påtryckningar skulle ha varit vida större, än hvad den nu var. Och enligt mitt förmenande skulle Sverige då icke råkat ut för den olycka, i hvilken Sverige råkade genom novembertraktaten af 1855. I all synnerhet skulle vår ställning varit säkrare, om vi — Sverige-Norge och Danmark — då hade haft ett starkt försvar till lands och sjös, hvilket naturligtvis är hufvudvilkoret för neutralitet i allmänhet och för den principiella och permanenta neutraliteten i synnerhet.

Det kunde visserligen varit af intresse att, om jag dertill varit rustad, ingå i en litet närmare kritik af åtskilligt, som förekommer i utskottets motivering; men, som sagdt, jag är litet rädd för utskottets ärade ordförande. *Alldeles* gå förbi den kan jag väl ändock icke.

I utskottets motivering står det, bland annat, att hittills ingen stat blifvit endast på sin egen begäran förklarad neutral, samt att intet lands »ständiga» neutralitet blifvit respekterad. Hvad beträffar det påståendet, att intet land blifvit på egen begäran förklaradt neutralt, torde det vara ganska visst, att Schweiz blifvit förklaradt neutralt genom neutralitetsakten den 20 november 1815 och det till ganska väsentlig del på grund af *sina egna* ganska ifriga sträfvanden och bemödanden under den föregående tidens underhandlingar.

Angående åtgärder i syfte att de nordiska staterna måtte förklara sig för principiellt och permanent neutrala m. m.
(Forts.)

Angående åtgärder i syfte att de nordiska staterna måtte förklara sig för principiellt och permanent neutrala m. m.
(Forts.)

Hvad beträffar talet om, att intet lands ständiga neutralitet blifvit respekterad, synes det mig ganska naturligt, att, när man skall göra den saken klar för sig, man skall utgå från de traktater, som i sjelfva verket varit grundläggande för hela det moderna Europas internationella rätt. Man får då gå tillbaka till traktaterna i Wien och Paris år 1815; och det är mig åtminstone alldeles obekant, att något neutralt förklaradt lands neutralitet blifvit kränkt efter den för Schweiz ingångna neutralitetsakten af 20 november nämnda år.

Det ärade utskottet synes äfven, när det nu skall välja mellan att gifva företräde åt skiljedom och åt neutralitet såsom medel att åstadkomma stadga i de folkrättsliga grundsatser, som skola förebygga krigen eller åtminstone göra dessa allt mer sällsynta, föredraga skiljedom, om hvars effektivitet jag förmenar, att utskottet platt intet vet, framför neutralitet. Det synes dock mig, som skulle utskottet, om utskottet hade benäget genomläst sin egen föregående historiska utredning, hafva bort uttala sig med något mer aktning om neutraliteten, låt vara att denna neutralitet icke varit permanent, utan hvad vi kalla tillfällig. Hvad som torde vara faktiskt är, att utvecklingen af de folkrättsliga grundsatser, som äro normerande för de europeiska, neutrala folkens görande och låtande till sjös under krigstid, framgått ur neutralitetssträfvandena. Dessa folkrättsliga principer ha just, såsom hvar man vet efter hand utvecklats sig framför allt genom de skandinaviska folken och genom de neutralitetsaftal, som dessa tid efter annan ingått från 1691 till och med Krimkriget.

Men, som sagt, jag har nu icke begärt ordet för att vederlägga utskottet och dess ärade ordförande, som ännu icke sagt något, utan den uppgiften torde tillkomma andra och kraftigare män, som utan tvifvel komma efter mig; och om jag får gifva min mycket intime och gamle gode vän, utskottets ärade ordförande, ett råd, så är det rådet det, att han skall hålla sig beredd på det allra värsta.

Herr Eriksson i Bäck: Herr talman! Mina herrar! Det torde väl icke lida något tvifvel, att härordningsbeslutet från i fjol hos våra grannstater uppfattas att möjligen kunna innebära, med hänsyn till den stora ökningen af vår militära styrka, en fara för den ena eller andra af dem till följd af en eventuel påtryckning från en annan vår granne för att förmå oss att vid krigsutbrott mellan dessa makter ingå försvarsförbund med någon af dem. Något sådant var ju icke meningen med härordningsbeslutet i fjol. Men just för den skull är det så mycket angelägnare, att Sverige tillkännager för sina grannar, att härordningsbeslutet icke fattades i en sådan afsigt.

Nu har utskottet emellertid resonerat som så, att vi icke böra afgifva någon neutralitetsförklaring. Vi äro neutrala ändå; och vi hafva i alla händelser rätt att vara neutrala, på den grund att Sverige är en suverän stat. Men jag vill dock erinra utskottet om, att redan under Krimkriget yttrade Sveriges Konung, att det är bättre att afgifva neutralitetsförklaring, innan kriget utbrutit, än sedan kriget

blifvit förklaradt. Redan på den tiden insåg således Sveriges regering vigten af, att Sverige förklarade sig neutralt redan under fredstid, och att en sådan neutralitetsförklaring hade större värde och medförde bättre skydd än en sådan, som utfärdades först efter krigs-
utbrott.

Då emellertid yrkande på bifall till motionen i dess helhet skulle ha väckt alltför stort motstånd, har jag, ehuru jag underskrifvit densamma, dock nu något modifierat mitt yrkande. Jag har därför biträdt den reservation, som är afgifven af herran Styrländer och Hammarström, till hvilken reservation, herr talman, jag anhåller att få yrka bifall.

Herr Hedin i Stockholm: Herr talman! Tillåt, herr talman, att jag framställer en ödmjuk anhållan hos herr talmannen, att han ville uppmana kammarens ledamöter att behålla sina platser, så att det blefve möjligt för dem, som vilja göra mig den äran att höra på, hvad jag säger, att göra det. För att göra mig hörd, skall jag anstränga mig till det yttersta. Det är icke blott *en* gång, som notarierna ha varit nödsakade att anmärka på sina referat, att stockningen här framme af en mängd kammarledamöter stundtals gör det rent af omöjligt för dem att uppfatta ett enda ord.

Jag har till kammarens förste talman gifvit den försäkran, att vi fredsvänner icke skulle taga bort någon öfverdrifvet lång del af förmiddagen i betraktande af de stora ärenden, som fylla listan, och jag skall därför lemna å sido en mycket stor del af innehållet i detta genom bilagorna vidlyftiga utlåtande, ehuru det kunde vara mycket att anföras, hvilket väl får komma en annan gång.

Jag kan för min del icke fränkänna mig fullkomlig rätt att klaga öfver, att utskottet uppenbarligen icke har brytt sig om att läsa igenom vår temligen korta motion. Jag säger, att utskottet måtte väl icke ha gjort det, utan blott ögnat igenom den, då utskottet icke fått syn på hvad som är hufvudsaken i motionen, men i stället lyckats få syn på sådant, som der *icke* är sagdt, *icke ens* med något ord *antyd*t, och i följd af denna ledsamma förvillelse också kommit att rigta sin polemik mot sådana saker, som vi icke allenast icke sagt, utan säkerligen ingen af oss någonsin i sitt lif tänkt. Det är väl den riktigaste förklaringen, att jag antar, att detta är en följd af en alltför värdslös genomläsning, dervid man råkat hoppa öfver en stor del af det, som der står. Men att man då polemiserar mot sådant, som icke finnes ens med ett ord antyd't här, det synes mig — det måste jag säga rent ut — vara illojalt beteende, då, för så vidt det skall ligga *någon* mening i det, den eudast kan vara att söka inbilla kammarens ledamöter, att vi sagt annat, än vi någonsin sagt eller tänkt. Här säger nemligen utskottet, att det måste »märkas, att äfven i neutralitetsförklaringen ej kan anses ligga någon särskildt skyddande kraft», och ett par, tre sidor längre fram heter det, att motionärerna »synas tro på en viss, mystisk kraft af en blott deklaration», och det

*Angående
dtgärder i
syfte att de
nordiska sta-
terna måtte
förklara sig
för principiellt
och permanent
neutrala m. m.*
(Forts.)

Angående
åtgärder i
syfte att de
nordiska sta-
terna måtte
förklara sig
för principielt
och permanent
neutrala m. m.
(Forts.)

förklaras, att vår, motionärernas åsigt i detta fall icke är stödd på några skäl. Hvad detta betyder, att utskottet har funnit oss tro på en mystisk kraft i den blotta deklARATIONEN, det går vida öfver mitt förstånd. Ingen menniska kan ärligt få ut en sådan af oss uttryckt åsigt ur denna motion eller ur den föregående motionen, till hvilken den hänvisar. Detta kallar jag för ett ytterst illojalt beteende, som jag sannernligen icke hade väntat. Nu har visserligen någon, för hvilken jag i går anmärkte detta, sagt: det är väl icke så illa menadt, utan detta, i förening med någonting annat, som här förekommer och som skall vara en omskrifning af den beskyllningen, att vi velat förleda Riksdagen till att göra sig löjlig på svenska folkets vägnar — detta allt, sade han, det är nog så med det, att det skall föreställa qvickheter. Ja, det må vara. Jag har väl dåligt öra för sådana, men det kan också hända, att dessa qvickheter skäligen kunna gifva anledning till att erinra om Jean Pauls yttrande, att en sökt qvickhet lika litet kan ersätta en funnen qvickhet, som jagthunden kan ersätta villebrådet. Det torde kanhända vara allt skäl, att utskottet till en annan gång tar den sentensen i öfvervägande, innan utskottet inlåter sig på att göra qvickheter på bekostnad af den sanningsenliga framställningen af hvad motionären yttrat i ett förslag, öfver hvilket utskottet har att afgifva utlåtande till kammaren.

Härmed skulle jag lemna hvad utskottet här haft att anföra, om jag icke ansåge det nödvändigt att bemöta det förunderliga påståendet, att Schweiz' neutralitet skulle vara *garanterad*. Hvad utskottet derom anför, visar, att utskottet icke har studerat den schweiziska neutralitetshistorien i dess senaste skede, som dateras från år 1815 — jag säger det *senaste* skedet, ty denna neutralitet den är grundlagd under två å trehundra års bemödanden, och utan den grundläggningen, utan dessa föregående, skulle neutralitetsförklaringen af år 1815 säkerligen aldrig kommit till stånd. Emellertid, när neutralitetsakten daterades den 20 november år 1815, så intogs i hvad man, i fall detta vore en lag, skulle kalla för sjelfva lagtexten *icke* någon garanti af den schweiziska neutraliteten. Ordet »garanti» förekommer dels i rubriken, dels i hvad vi pläga kalla ingressen eller, såsom fransmännen säga, le préambule, men det förekommer deremot icke i hvad i samma lagspråk kallas le dispositif, d. v. s. i den del af akten, som innehåller aktens bindande bestämmelser. Man menar med detta ord — enligt franska akademien — den del af en lag, en förordning, ett beslut, en dom eller hvad det vara må, som innehåller sjelfva bestämmelserna, men man räknade icke till denna del vare sig de inledande orden eller rubriken, och det är *endast* i de två senare, som ordet »garanti» förekommer. Deremot, i sjelfva bestämmelserna, det afgörande och slutliga, *der* förekommer *erkännande* af neutraliteten och *garanti* af det schweiziska territoriet inom dess nya, i någon mån utvidgade gränser. Den saken är fullkomligt enkel och klar, men den har varit undandold i icke mindre än $\frac{3}{4}$ sekel, hvilket tillgick på följande sätt:

När schweizaren Pictet de Rochemont hade på de i Paris församlade stormakternas sändebuds begäran uppsatt det förslag till neutralitetsakt, som af dessa blef antaget och undertecknadt, glömde de höge herrarne, som hade brådt att komma bort från Paris, att utfärda, efter det af dem undertecknade papper, som för öfrigt ordagrant skulle intagas i Paris-traktaten, en särskild expedition, ehuru de nämna en sådan såsom bilagd till den godkännande förklaringen i den skrivelse, som de afåto till Pictet de Rochemont. Deraf blef åter följden den, att schweiziska förbundsregeringen följande år, 1816, måste vända sig till de särskilda makterna och få deras förklaring om hvad som var beslutadt den 20 november 1815. Det kunde då icke lämpligen ske kollektivt på en enda ny expedition: den skulle ju ha cirkulerat omkring i Europa, utan hvar och en gaf den särskildt, och deraf blef åter vidare den följden, att under tiden spriddes flere origtiga texter af neutralitetsakten, hvilka sedermera ha förvillat historieskrifvare och diplomater till och med inom sjelfva Schweiz, så att det förhåller sig så, att fastställandet af den rigtiga texten, det är ett verk af den sista tiden. I, jag kan väl säga, $\frac{3}{4}$ sekel hafva de origtiga texterna spridits omkring och tryckts om mångfaldiga gånger och förvillat uppfattningen af den schweiziska neutralitetens beskaffenhet, om hvilken det i den rätta texten heter i den bindande förklaringen, att makterna erkänna Schweiz' perpetuella neutralitet och garantera Schweiz' territorium inom i freden fastställda gränser. Dervidlag tjänar det rakt ingenting till, att utskottet här sätter sig ner och försöker vederlägga sådana män som professor Schweizer eller den för ett å två år sedan aflidne, berömde statsrättsläraren Alphonse Rivier. Det kan med all den superioritet, som utskottet må tillerkänna sig sjelft, näppeligen tjena någonting till, att utskottet inlåter sig i kamp med dessa män, så att hela det resonnementet anser jag, att vi här kunna lägga helt och hållet å sido.

Utskottet har, som jag sade, icke sanningsenligt angifvit innehållet af motionen, då utskottet säger, att vi i neutralitetsförklaringen sökt en särskildt skyddande kraft, till och med en »mystisk» kraft. Nej, hvad vi ha talat om, det är nödvändigheten att på något sätt, som kommer till hela den europeiska opinionens kännedom, gifva ett uttryck åt svenska folkets bestämda vilja att föra freds- och neutralitetspolitik och att på detta sätt vederlägga de misstankar, som väsentligen genom vår egen skuld ha uppkommit hos en af stormakterna, att vi äro en annan stormakts redan för länge sedan alldeles gifna och säkra bundsförvandt i det krig, som Europa olyckligtvis väntar ännu, efter att hafva väntat det mycket länge. *Det* är innehållet af vår motion, och så vida man icke har den bestämda viljan att icke fatta, hvad i motionen står att läsa, är detta icke svårt att komma under fund med. Neutralitetsförklaringen omtalas *icke* af oss såsom någonting *i och för sig sjelft* nödvändigt, afgörande, någon *garanti* för vår fred, utan den omtalas såsom ett *medel* att gifva tillkänna på ett sätt, som icke kan missförstås, att den misstro, som

Angående åtgärder i syfte att de nordiska staterna måtte förklara sig för principielt och permanent neutrala m. m.
(Forts.)

Angående
åtgärder i
syfte att de
nordiska sta-
terna måtte
förklara sig
för principielt
och permanent
neutrala m. m.
(Forts.)

hos en af våra stora grannar har rådt i nu ett halft sekel och som vi sjelfva, tyvärr, ha mycket stor andel i, är dock fullkomligt ogrundad, ty hvad som tillkommer oss att öppet erkänna, det är, att, om denna misstro råder i Ryssland, detta alldeles icke från Rysslands sida behöfver vara en förevändning, utan att man der mycket väl kan tro på, att det ligger någonting till grund, någonting mycket verkligt och allvarligt till grund för den, *Vi* veta, att så *icke* är. Hvarför skulle vi då icke få tala om det öppet för hela världen, och hvarför skulle vi icke få gå ärligt till väga och öppet erkänna, att om misstankar uppkommit, ha vi sjelfva den största skulden deri?

I en af de stora stockholmstidningarne lästes den 13 januari 1897 ett utdrag ur Petersburgstidningen Petersburgskio Vjädmosti, så lydande: »Ryssland är naturligtvis den af de europeiska staterna, hvilken är mest intresserad af striden mellan de båda skandinaviska brödrafolken. Sverige kan ej glömma det landområde, som det förlorat till Ryssland; det kan ej förlika sig med förlusten af Finland, utan drömmer om en tid, då en ny generation af svenskar skall blifva i stånd att hålla afräkning med oss för den skymf, deras förfäder hafva lidit.

»Sveriges sträfvan att ansluta sig till tremaktsförbundet och dess ständiga rustningar kunna åtminstone ej på annat sätt förklaras.

»I Sverige behöfver man emellertid ett svepskäl för att ursäktas sin politik och sina rustningar och låtsas till följd häraf, som fruktade man ett angrepp från Rysslands sida. Det måste emellertid vara klart för hvar och en, att Ryssland ej kan tänka på anfallsplaner mot Sverige och Norge.

»De svenska diplomaterna veta naturligtvis mycket väl detta, och då de dock ej vilja följa den upprigtiga fredliga politik gent emot sin närmaste granne, hvartill norrmännen uppmana dem, så är detta begripligtvis en följd af att otrogna vänner understödja deras fiendtliga planer mot Ryssland.

»Ryssland har redan för länge sedan från Sverige förvärfvat allt hvad det eftertraktade, och en enda blick på kartan är tillräcklig för att göra tydligt, att vi ej behöfva en enda tumsbredd mer af svenskt land.

»Sverige befinner sig deremot i ett helt annat läge; svenskarne inbilla sig ännu alltjemt, att Finland ej är annat än ett stycke Sverige, som lösslitits och som måste återförvärfvas, för att svenskarne må kunna bevara sin heder och värdighet såsom 'ett stort folk'.

Mena icke kammarens ledamöter, att det fins god grund för att påvisa på ett sätt, som icke kan missförstås eller misstros, att detta är fullständigt ogrundadt, på samma gång man noga afhåller sig från att beskylla Rysslands vare sig regering eller folk att hafva hittat på detta till en förevändning mot oss. Ty *de* hafva icke hittat på detta, som jag i det följande skall visa.

Tre år före den artikel i Petersb. Vjädmosti, som citerades i stockholmstidningar, gick genom den finska och ryska pressen refe-

ratet af ett af en högre svensk militär i tjänst hållet föredrag angående öfre Norrlands försvar. Detta föredrag finnes refererad i Norrbottens Nyheter för den 5 och den 13 januari 1894, och i det föredraget yttrades bland annat, att målet vore icke blott att drifva ut fienden, den eventuella ryska invasionsarmén, ur Norrbotten, utan också att besätta Finland till Kemi elf för att vid ett blifvande fredsslut få riksgränsen å nyo ditlagd. Sälunda talas om — såsom en gifven sak — ett krig mot Ryssland, der Ryssland börjar med att inbryta i Norrbotten, och man talar om ett blifvande fredsslut på ett sätt, som här sker: man talar om, att vi skola försöka rycka till oss en bit af Finland, som förut var förenadt med oss. Kan detta anses vara ett sådant yttrande, som man i grannlandet kan höra med jemmod eller taga som ett skämt? Nej, det är förklarligt, om ett sådant yttrande stärker de misstankar, som haft tid på sig att rotfästa sig i Ryssland sedan 1855.

År 1896 i slutet af året — således på en tid, som låg mellan detta uttalande af 1894, hvilket jag säkerligen icke skulle fått kännedom om, så vida jag icke af en händelse fått höra, att det gick genom den ryska och finska pressen, och det af ett stort stockholmsorgan citerade yttrandet ur Petersb. Vjedomosti — förekom den 21 december i samma stockholmstidning den frågan: »Skall en dementi uteblifva?» Härmed menades: skulle det icke blifva dementeradt, att Sveriges utrikesminister, greffe Douglas, vore författare till den före hans utnämning offentliggjorda ströskriften »Huru vi förlorade Norrland», deri det framställdes såsom Sveriges ovilkorliga pligt att göra sig till Tysklands militärpolitiska vasall, och deri också den mening framställdes, att, om vi sveke denna den högsta af alla pligter, Tyskland skulle hafva rättighet att göra upp sina politiska affärer med en annan makt på vår bekostnad! Man frågade därför: skall en dementi uteblifva af de allmänt trodda påståendena, att broschyren vore författad af en person, som derefter blef svensk utrikesminister? Detta allt hafva vi i allmänhet mycket litet reda på, men hvar man har reda på det, det är i Petersburg och äfven i Berlin.

Så kommer jag till året 1898. Det torde af en del af kammarens ledamöter kanske icke vara glömdt, att en annan stor stockholmstidning då uppträdde på ett sätt, som framkallade protester från tidningens kolleger här på platsen. I tidningen yttrades — jag har ögnat igenom artiklar från den 7, 13 och 14 september 1898 — den önskan, att Sveriges sändebud på konferensen i Haag skulle uttala den mening, att Ryssland borde afstå från sina planer att stärka sin härmakt vid våra gränser! Skola vi efter sådant kunna säga, att, om man i Ryssland hyser misstro till vår politik, det är uppdiktadt och idel förevändningar. Nej, hvad vi skola säga är, att det är ovederhäftiga personer, som tagit sig rätten att tala å svenska folkets vägnar. Och stundom har det skett af sådana personer, att man i främmande stater nödgats att tro, hvad som så blifvit sagdt.

Angående åtgärder i syfte att de nordiska staterna måtte förklara sig för principiellt och permanent neutrala m. m.
(Forts.)

Angående
åtgärder i
syfte att de
nordiska sta-
terna måtte
förklara sig
för principiellt
och permanent
neutrala m. m.
(Forts.)

Vi skola säga, att det är så fjerran från våra politiska önskingar, som någonting i världen kan vara, och på det sättet söka skingra den misstro, som nu har haft många decenniers tid att växa sig stark. Skulle detta vara orätt? Eller tror man väl, att det skulle tillbakavisas såsom en osanning eller förevändning, om Kongl. Maj:t på svenska Riksdagens och egna vägnar afgifver en sådan förklaring, som skulle komma till den europeiska opinionens kännedom? Eller skulle det ligga något förödmjukande deri, att en liten makt söker afvända sådana misstankar, som man måste antaga vara spridda hos ett annat folk och som detta folk ansatt sig icke sakna skäl att hysa — ehuru visserligen *vi* kunna säga, att för dem icke finnes någon faktisk grund? När nu den citerade ryska tidningen talar om, att svenskarne hysa sådana planer som att, om ödet gynnade dem, åter bemäktiga sig Finland, så knyter tidningen på detta sätt samman vår förmenta politik nu på denna tid med *icke svenska folkets*, utan konung Oscar I:s politik i början af 1850-talet på Krimkrigets tid. Det var icke en önskan, icke en tanke hos *svenska folket*, som dref fram denna politik. Jag var visserligen ung då, men icke yngre, än att jag kunde fatta hvad den tiden sades, skrefs och talades — jag var ju några års student — och det är visst och sant, att om någon skulle säga, att man på den tiden kunde få intrycket af något rysshät här i landet, så vågar jag svara, att det är en ren lögn. Man kan säga, att på vissa håll fans en viss fruktan för den i styrka alltjemt tilltagande kolossen vid vår östra gräns. Men att här skulle funnits något nationalhat, som det heter i en skrift, som kommit ut i dessa dagar, det vågar jag på det allra bestämdaste bestrida. Och att här skulle funnits någon folkmening till förmån för förbund med vestmakterna, när de drogo i strid med Ryssland, vill jag också bestrida. På den tiden höllos inga folkmöten. Pressen representerade icke med den fullständighet som nu folkopinionen. Men af allt hvad jag då hörde och sedermera kunnat fråga mig till från olika delar af landet framgår med all önskvärd tydlighet, att de, som tänkte sig en militärisk anslutning till vestmakterna och till och med en återeröfring af Finland — ty vi skola icke neka, att sådana funnos — utgjorde en alldeles försvinnande minoritet inom ett visst lager af befolkningen, der för öfrigt meningarna icke voro enhälliga, utan der i öfrigt liktänkande personer, stående på ungefär samma sociala trappsteg, stodo emot hvarandra. Nej, *den* politiken var en *personlig* politik, var en, som det fordom hette, kabinettspolitik — det är icke värdt att benämna den på annat sätt, ehuru man möjligen i andra länder kunde anse, att Oscar I hade svenska nationen bakom sig. Det hade han icke. Att han kanske härvid drefs af önskan att frigöra sig från misstankarna, att han såsom fadern skulle vara bunden vid den politik, som här i landet betecknades med namnet »det inre Ryssland», kan väl hända. Men utan tvifvel fans hos honom, en mycket egenrådlig herre, den olycksaliga benägenheten, som sitter kvar ännu i dag under förändrade förhållanden hos regerande furstar,

som gjorde bättre i att aldrig tala ett politiskt ord, denna benägenhet, denna märkvärdiga kittling i fingrarna att vilja lägga sig i de stora affärerna. Och för öfrigt får man väl erkänna, att Sverige var icke, relativt taget, på den tiden så obetydligt, som det för närvarande är. Så att det var då ej mera skal än nu i att tänka på aktiv politik, allianser o. s. v., men mindre i ögonen fallande orimligt.

På ena eller andra sättet kom den olycksaliga traktat till stånd, som vi kalla novembertraktaten. Den är förolämpande åt ett håll och förödmjukande för oss sjelfva.

Jag har observerat, att den stjerna, som i utrikesdepartementets kalender — jag minnes icke sedan huru lång tid tillbaka — plägat utmärka de traktater, hvilka skola anses ännu vara gällande, har försvunnit på de ställen i registret, der novembertraktaten nämnes, nemligen dels i uppräknningen af våra traktater med Frankrike, dels i uppräknningen af våra traktater med Storbrittanien och Irland. Jag vet icke, hvad denna ändring kan betyda; det lyckliga förhållandet, att vi skulle vara den qvitt, kan det väl icke betyda. Det är icke många år sedan i en förteckning öfver Englands traktater, ombesörjd af engelska regeringen eller väl egentligen Foreign office — hvilken förteckning för öfrigt kom något underligt fram; man visste icke, hörde jag sägas, anledningen dertill i andra länder — novembertraktaten nämndes såsom varande ännu gällande. Om nu England finner för godt att betrakta denna traktat som gällande, anser det sig dermed afven hafva att påräkna uppfyllande af den traktatsenliga skyldigheten för oss att springa till England, liksom barnen springa till mamma och klaga öfver, att någon annan byting varit i konflikt med dem och denna icke utfallit bra. Denna traktat är det ohyggligaste papper i svensk författningssamling sedan många och långliga tider tillbaka. Dess verkan förbättrades sannolikt icke af ett annat dokument, som mig veterligen aldrig blifvit offentliggjordt här i Sverige, men som icke många månader efter traktatens offentliggörande publicerades i andra länder, nemligen cirkuläret af december 1855, medelst hvilket traktaten meddelades till öfriga makter, ett cirkulär af sådan beskaffenhet, att jag visserligen läst åtskilliga äldre och yngre dylika, men som hafva med mycken kort tid föregått en krigsförklaring. Sådana saker glömmas icke. Det är icke värdt att säga, att icke vi hafva vår andel i, att en misstanke förefinnes hos en stor makt. Denna misstanke får icke af oss tillbakavisas såsom blott en diktad förevändning, utan den har för *dem*, som hysa den, en giltig grund — om hvilken *vi* visserligen veta, att den *icke* gäller — och då är det enligt min tanke en ovilkorlig skyldighet mot oss sjelfva, och en ovilkorlig skyldighet mot den stormakten samt afven mot en annan stormakt, som räknar på, att vi skola träda fram som dess allierade i kamp mot Ryssland, att låta alla veta, huru verkliga förhållandet är, eller att vi vilja föra en freds- och neutralitetspolitik, och det i fråga om *alla* andra makter; att vi lika litet kunna tänka oss som bundsförvandter åt Tyskland, som vi vilja tänka oss som

*Angående
åtgärder i
syfte att de
nordiska sta-
terna mätte
förklara sig
för principielt
och permanent
neutrala m. m.*
(Forts.)

Angående
åtgärder i
syfte att de
nordiska sta-
terna måtte
förklara sig
för principielt
och permanent
neutrala m. m.
(Forts.)

Rysslands fiender. Skulle detta vara löjligt att tala om, som utskottet påstår i den der underligt tillsvarfvade meningen, om hvilken jag hört, att den skulle föreställa en qvickhet? Skulle det vara löjligt och skulle man stöta någon med det? Ja, är det så, att det finnes någon, som blir stött af det, visar detta bäst, huru lätt det går att blifva stött på det hållet, och huru angelägen en dylik förklaring är.

När man förberedde novembertraktaten, begagnades hemliga vägar. Man betjenade sig dervid i början icke af den reguliera diplomatiens, utan sådana personer användes som en Tascher de la Pagerie, baron Knut Bonde, grefve Barck, m. fl. Första gången jag fick se detta sista namn i detta sammanhang, föll det mig in, att då träffar jag väl kanske på något annat ställe på namnet Lola Montez. Jag hörde nemligen beskrifvas mycket noga af hustrun till en person, som beklädde en hög värdighet här i landet, att denne mycket beklagade sig öfver, att den sist nämnda qvinliga — diplomaten var liksom en kardborre svår att slippa ifrån. Så långt gick det icke, men den politik, som då bedrefs med hjälp af sådana personer som de nyssnämnda, var en stor olycka för Sverige uti dess politik under förra århundradet. Så kom novembertraktaten till stånd, om hvilken, såsom vi nu kunna läsa uti lord Loftus' memoarer, Gortschakoff yttrade, när han fick kännedom om denna traktats innehåll: »Jag har ofta hört talas om ett off- och defensivfördrag, men aldrig om ett förolämpande fördrag», ja, ordleken försvinner vid öfversättningen, han sade: »*J'ai souvent entendu parler d'un traité offensif et défensif, mais jamais d'un traité offensant*», och detta är nog det uttryck, under hvilket man figurligen skulle kunna säga, att denna traktat finnes antecknad i en stor diplomatisk svart bok. Så utkom år 1856 i Paris Lallerstedts bok om »Skandinavien, dess farhågor och förhoppningar». Utgifvaren hade haft hjälp af en man, som några år förut hade varit fransk legationssekreterare i Stockholm, äfvensom af en ansedd man i tidningen *Siècle*. För denna bok blef mycket puffadt i den utländska pressen under förklaring, att den var skriven under konung Oscar I:s auspicier och grundad på meddelanden från konungens kabinett. Uti denna bok heter det, att konung Oscar var den, som tog första steget i fråga om en offensiv allians; att uti en promemoria, som han öfverlemnadt till kejsar Napoleon, erbjöds, att Sverige skulle med 60,000 man biträda en allierad armé om 100,000 man, som skulle landstiga i någon af Rysslands provinser vid Östersjön; och att, om Finland blefve af de förbundna ockuperadt, detta land skulle återförenas med Sverige. Det heter vidare der, att ett återvinnande af Finland är den främsta politiska nödvändigheten för Sverige och att detta utgjorde sjelfva grundtanken i Oscar I:s politik. Är det då underligt, att man i Ryssland trott detta? Låt mig anföra ett exempel för att visa, huru litet underligt det är. Talet om Finlands återförening med Sverige väckte någon uppmärksamhet i Norge, och som man der lika litet som här kände, huruledes en stor splittring hade uppstått inom Finlands befolkning, som paralyserade dess egen kraft

och skulle ha blifvit en ren olycka för det land, med hvilket Finland skulle ha återförenats, — då man i Norge lika litet kände till dessa förhållanden, som man då visste om det i Sverige, kom man i Norge på den tanken, att en återförening med Finland skulle i en för Norge betänkelig grad öka Sveriges styrka. Derpå svarade då den berömda historikern P. A. Munch med en tidskriftsuppsats, — det var år 1856 — hvilken snart följdes af en annan. Båda dessa återfinnas i hans samlade afhandlingar. Han säger, att, om det är en civilisationens fordran, att Finlands slites från Ryssland, få norrmännen ej tänka på den olägenhet, som kan följa af Finlands återförening med Sverige, utan måste finna sig deri, ty Finland kan icke bestå ensamt för sig; och då Finland är eu skapelse af Sverige, är det ju i naturens ordning, att det återförenas med Sverige. För ett så stort intresse finge norrmännen icke tänka på den möjligen för dem uppkommande olägenheten, att Sveriges militära kraft ökades och kanske blefve farlig inom unionen. När en sådan man som P. A. Munch kunde fatta en dylik plan som fullt allvarlig, är det väl icke något orimligt, att den har tagits på allvar i Ryssland, helst när man på det sätt, som jag förut beskrifvit, har bemödat sig, kan jag väl säga — ty så tokigt och dumt har det ofta varit — att underhålla en sådan opinion hos vår mäktige granne. Ja, denna opinion har blifvit så allmän, att man finner uttryck för densamma litet hvarstades. Jag hänvisar härvid t. ex. till det numera namnkunniga aktstycke — som väl icke blef bekant, tror jag, förrän omkring år 1870, då det sista bandet af Bianchis stora diplomatiska historia utkom — nemligen det memorandum, som Cavour gaf till kejsar Napoleon med svar på den frågan: Hvad kan man göra för Italien? Der talar han om den mellan Sverige och vestmakterna afslutade traktaten såsom ett af de moment, som visade, att hela den vestra verlden var färdig att förena sig mot Ryssland, och det framgår också der, att han tänkt sig, att Sverige skulle i ersättning för den tjänst, som det gjorde vestmakterna vid denna maktutveckling, med sig få återförena Finland. När kejsar Alexander II efter fredsslutet besökte Moskwa — våren 1856, vill jag minnas — fälde han det yttrandet, att han skulle för visso hafva fortsatt kriget, om icke på senare åren bland grannfolken röster hade uttalat sig *mot* Ryssland. *Grannfolken* — hvilka voro de? I första rummet torde man dit få räkna Österrike, som gled mer och mer öfver på vestmakternas sida, och hvars politik utgjorde en stor misräkning för kejsar Nikolaus och sannolikt nedlade honom i grafven. Men den *andra* grannen — eftersom det talas om grannfolken, — det var *Sverige*, ty om Preussen kunde det icke vara tal, hvars dåvarande konung säkert räknade på — säger man — att han skulle blifva upptagen till himmelen, innan han finge se olyckan bryta in öfver sin käre allierade. I alla händelser rädde ett vänskapsband emellan Ryssland och Preussen, hvilket gör, att man icke i kejsar Alexander II:s ord kan lägga in en farhåga för Preussens anslutning till vestmakterna. Nej, med dessa ord afsågos helt visst Österrike,

Angående åtgärder i syfte att de nordiska staterna måtte förklara sig för principiellt och permanent neutrals m. m.
(Forts.)

*Angående
åtgärder i
syfte att de
nordiska sta-
terna måtte
förklara sig
för principielt
och permanent
neutrala m. m.*

(Forts.)

Sverige och Norge, som hänföras under benämningen de grannfolk, hvilkas röster hade på senare tider uttalat sig så emot Ryssland, att han föredrog att sluta fred.

På detta sätt har den opinionen grundlagts, som sedermera genom så många omständigheter vidmakthållits. Jag skall ej vidare fullfölja dessa betraktelser. Jag skall blott be att få nämna året 1875. Jag behöfver icke säga, på hvad sätt det skedde, de uttalanden i pressen och de öfriga yttranden och öfriga åtgärder från 1875 och långt framåt, hvilka varit egnade i så hög grad att stärka den tyska uppfattningen, att vi äro förrådare mot Tyskland, om vi icke bistå dem i det stundande kriget, som de tala om, och stärka den opinionen i Ryssland, att Sverige är vasall åt Rysslands grannar. Jag tänker, att en del af detta är så pass väl bekant, att jag icke behöfver nu påminna derom, huru frestande det än kunde vara att tala om 1889, hvad som då skedde och icke skedde i Tysklands spår, för att icke säga efter dess förständigande, och äfven sedermera. På detta sätt har den opinion grundlagts, som är rådande i Ryssland. Derom kan man ju fråga personer, som känna till förhållandena i Ryssland, och jag har frågat sådana. Denna opinion — det veta *vi* — är alldeles *grundlös*. *Vi* kunna med bästa samvete i världen säga, och det icke finnes någon sanning i det perfida påståendet om tillvaron hos oss af ett nationalhat mot Ryssland, och framhålla, att det hos oss icke finnes någon högre önskan än att få lefva i fred med såväl Ryssland som Tyskland. Men på samma gång böra vi akta oss för att låta förstå, att vi anse den i Ryssland herskande opinionen i detta hänseende icke vara någon verklig opinion hos de högre klasserna och regeringen, utan blott en hopdikad förvanskning; det hafva vi icke rätt att säga. Men att förklara, att denna opinion beror på misstag, misstag, misstag, det kan icke vara förolämpande för någon att tala om det. Och att det kan lända oss till nytta, det kan ingen bestrida. Det kan icke annat än vara till verklig nytta för oss, att våra grannar få veta vår verkliga tanke. *Vi* hafva icke, såsom utskottet uti en af de omtalade qvickheterna sökt göra gällande, sagt, att vi skola gå till Ryssland och säga: »*Vi* tänka icke anfalla eder; *vi* tänka icke eröfra eder; *vi* tänka icke göra eder olyckliga för tid och evighet.» *Vi* hafva endast sagt, att vi böra vidtaga en åtgärd, som vederlägger talet, att vi skola blifva bundsförvandter åt en eller annan makt i ett blifvande krig. *Det* är hvad *vi* sagt. Och att *vi* såsom bundsförvandter åt en af dessa makter icke äro att ringakta, derom tror jag opinionen vara temligen enhällig utanför majoriteten af det tillfälliga utskottet.

För att icke bryta allt för mycket mot det löfte, jag gaf kammarens talman, skall jag nu sluta med en anhållan till kammaren, att den ville bifalla reservanternas förslag. För mig ställer sig saken så, att den dag kan komma, då icke jag och kanske icke heller en stor del af denna kammarens ledamöter, men andra behöfva beklaga, att de icke bifallit den hemställan, jag nu gjort. Men *om* detta en gång

kommer att beklagas, så blir det väsentligen andra och många flere än de, som nu äro samlade, som komma att beklaga, att icke kammaren bifallit förslaget. Jag vet visserligen, att i alla fall, äfven om kammaren nu bifaller detsamma, beslutet icke kommer inför regeringen i följd af afslag i Första Kammaren; — det vet jag mycket väl. Men jag tillmäter Andra Kammarens bifall mera vigt än Första Kammarens afslag. Jag skulle naturligtvis tycka mer om att beslutet vore hela Riksdagens, men Andra Kammarens beslut är i alla fall sådant, att det kan göras gällande såsom ett uttryck af en verklig svensk folkopinion.

Angående åtgärder i syfte att de nordiska staterna måtte förklara sig för principielt och permanent neutralt m. m.
(Forts.)

Herr Centerwall: Äfven jag lofvade vår högt ärade talman att yttra mig så kort som möjligt, och för min del skall jag också hålla detta löfte.

När min vän på stockholmsbänken bad mig bereda mig på det värsta, helsade jag det ordet inom mig sjelf med ett: »moriturus te saluto — jag, som skall dö i denna gladiatorskamp, helsar dig.» Jag hade väntat mig att redan ligga på valplatsen, men ännu ligger jag icke der. Jag hade ock väntat mig, att kammarens skarpaste klinga i denna strid skulle komma att blänka i luften med så lysande konst, att äfven döden för densamma skulle blifva ljuf. Men hvad fann jag? Alldeles motsatsen.

Den ärade talaren på stockholmsbänken begagnade sig af mycket starka uttryck, men jag skall icke deri söka efterlikna honom. — Herr Hedin beskyldde såväl mig som utskottet för att hafva handlat illojalt. — Och på hvilken grund? — Jo, därför att vi sagt i vårt betänkande, att, när motionärerna icke vilja hafva någon garanti eller ens ett erkännande från de öfriga makterna af Sveriges neutralitet, synas de tro på en viss mystisk kraft af en blott deklaration, detta äfven om makterna icke vårda sig om att acceptera densamma eller ens att afgifva ett svar, att de emottagit en dylik förklaring. Utskottet har dermed icke anfört något citat, utan endast dragit en slutsats.

Ja, om det *icke* fordras någon garanti eller ens något erkännande, så måste det väl ligga någon mystisk kraft i förklaringen.

Talaren beskyldde ock utskottet för att göra qvickheter. Nej, detta har *icke* legat i vår afsigt. Vi hafva endast begagnat oss af ett figurligt omskrifvande. — Och hvarför? Jo, just af aktning för hufvudmotionären, just för att icke behöfva begagna något ord, som kunde vara sårande eller stötande för honom.

Och hvarför har utskottets utlåtande blifvit så digert — något som också klandrades af talaren — om icke just af aktning för hufvudmotionären, af aktning för en man, som i alla fall satt märke i vårt politiska lif. Men denna vår kanske missledda aktning tyckes icke hafva burit någon frukt, då herr Hedin kan utslunga den utlåtelsen, att utskottets majoritet skulle hafva förfarit illojalt, hvilket jag å egna och dess vägnar tillbakavisar på det bestämdaste.

I förbigående vill jag nämna, att utskottet utöfver det arbete,

Angående
åtgärder i
syfte att de
nordiska sta-
terna måtte
förklara sig
för principiellt
och permanent
neutrala m. m.
(Forts.)

som kommit till synes i betänkandet, egnat denna fråga mycken uppmärksamhet och mycket arbete. För egen del har jag fört en omfattande korrespondens med åtskilliga af Europas folkrättslärare. Jag skall icke läsa upp deras utlåtanden, men jag lägger några af dem här å talarstolen, och herrarne kunna sjelfva läsa dem. Motionärerna liksom alla andra skola då få se, att det råder en mycket enstämmig mening om huru man skall bedöma ett sådant steg, som det af motionärerna föreslagna. För att gifva herrarne en föreställning om innehållet i dessa utlåtanden skall jag endast be att få läsa upp det, som afgifvits af professor John Westlake i Cambridge:

»I have read with the greatest interest yours of the 29 M. ult., in which you desire to know my opinion on the bill now before the Swedish parliament for declaring the perpetual neutrality of Sweden.

In my opinion any declaration of permanent neutrality which might be made either by the Swedish parliament or by the Swedish Government, unaccompanied by engagements, to which other powers were parties, would have no international operation. It could only amount to a solemn declaration of Swedish policy. No power having a difference with Sweden would be restricted by it in its choice of the means permitted by international law for pursuing its claims, nor would any third power be burdened by it with the duty of defending Sweden or of assisting in her defence, against unjust aggression or against a violation of her territory on the ground of so called military necessity. Nor would any international operation be gained for such a declaration by its being officially communicated to foreign powers and their acknowledging the communication by an *accusation de reception*. Those formalities could not supply the place of an engagement. They would only put on record the announcement by Sweden of her policy, without modifying the unilateral character of the announcement.

You mention that the author of the bill would be content with a recognition (*reconnaissance*) by foreign powers in reply to a communication of perpetual Swedish neutrality. That idea probably arose from the wordings of the act of 20 November 1815, by which the great powers »*reconnaissent d'une manière formelle et authentique la neutralité perpétuelle de la Suisse et lui garantissent l'inviolabilité de son territoire*». But it will be observed that by that wording a guarantee was expressly coupled with the recognition and that the recognition itself referred to a bilateral transaction, namely the promise, which the great powers had made on 20 March 1815, that they would recognise and guarantee the perpetual neutrality of Switzerland, when the latter should have accepted the new constitution given her, as she did on 27 May 1815. It may be regarded as certain that foreign powers would not use the word *reconnaître* in answer to a simple communication. If they intended to contract engagements, it would only be as the result of previous negotiation, and they would contract those engagements in unambiguous terms.

You are quite at liberty to use this opinion of mine, for what it may be worth, in the way you suggest, or in any other way that you may think useful.*)

Believe me etc.

J. Westlake,

professor of international law in the university of Cambridge.

Jag skulle kunna citera många andra dylika uttalanden. Jag nöjer mig dock med det anförda och med att omtala, att en af världens berömdaste folkrättslärare, professor F. v. Liszt i Berlin, i bref af den 10 april säger: att en sådan förklaring som herr Hedin vill hafva, är en *capitis deminutio*, det vill på ren svenska säga, en förnedring.

Vidare kom talaren till åtskilliga detaljanmärkningar.

Han sade, att Schweiz' neutralitet icke är garanterad, och söker bevisa detta med Schweiz — något *verkligt* bevis för detta påstående har jag dock icke funnit hos Schweizer, oaktadt jag läst hans arbete — och med Alphonse Rivier.

Herr Hedin nämnde alls icke, att texten till den traktat, hvarigenom Schweiz neutralitet erkändes och garanterades af stormakterna, varit så förderfvad, att det fordrats flera ansträngningar af den vetenskap, som kallas *diplomati* — icke diplomati — det vill säga konsten att fastställa texter, och att just Schweizer fastställt den autentiska text, som jag i utlåtandet aftryckt ur hans bok. Men har Schweizer

Angående åtgärder i syfte att de nordiska staterna måtte förklara sig för principielt och permanent neutrala m. m.
Forts.)

*) I öfversättning: I min tanke skulle hvarje förklaring angående permanent neutralitet, som kunde komma att göras antingen af svenska Riksdagen eller af svenska regeringen och ej åtföljdes af förpliktelse, i hvilka andra makter deltog, vara utan folkrättslig kraft. Den kunde ej betyda annat än en högtidlig förklaring angående Sveriges neutralitet. Derigenom skulle ingen makt, som hade någon meningsskiljaktighet med Sverige, inskränkas i valet af de medel, som tillätas af folkrätten, för att fullfölja väckta anspråk, ej heller skulle derigenom en tredje makt belastas med skyldigheten att försvara Sverige eller att biträda vid dess försvar mot oberättigade anfall eller mot en kränkning af dess område på grund af s. k. strategisk nödvändighet. Ej heller skulle någon folkrättslig kraft vinnas af en sådan förklaring derigenom att den officiellt meddelas främmande makter och derigenom att de erkänna meddelandet genom en *accusation de reception*. Dessa formaliteter kunna ej ersätta en formelig förpliktelse. De skulle endast utgöra ett bevis på tillkännagifvandet om Sveriges neutralitet, utan att modifiera tillkännagifvandets ensidiga karakter.

Ni nämnde, att motionens författare skulle vara nöjd med ett erkännande (reconnaissance) af främmande makter som svar på ett meddelande af Sveriges ständiga neutralitet. Den tanken har förmodligen sin grund i ordalagen i akten af den 20 november 1815, hvarigenom stormakterna *reconnurent d'une manière formelle et authentique la neutralité perpétuelle de la Suisse et lui garantissent l'inviolabilité de son territoire*.

Man måste komma ihåg att genom dessa ordalag en garanti uttryckligen förknippades med erkännandet, och att sjelfva erkännandet hänförde sig till en tvasidig förhandling, nemligen det löfte, som stormakterna hade gifvit den 20 mars 1815, att de skulle erkänna och garantera Schweiz' ständiga neutralitet, när detta land hade antagit den nya författning, man gifvit, hvilket skedde den 27 maj 1815. Det kan anses som säkert, att de främmande makterna ej skulle använda ordet *reconnaitre* i svar på ett enkelt tillkännagifvande. Om de ärnade åtaga sig förpliktelse, skulle detta endast kunna ske på grund af föregående underhandlingar, och de skulle åtaga sig dessa förpliktelse i otvetydiga ordalag.

Angående
åtgärder i
syfte att de
nordiska sta-
terna måtte
förklara sig
för principielt
och permanent
neutrala m.m.

(Forts.)

någonsin lyckats bevisa, att Schweiz neutralitet icke är garanterad? Nej, ingalunda har han det gjort. Om man skall utöfva historisk kritik — och det är väl meningen, då det gäller historiska fakta — så går man till väga på det sättet, att om man icke af aktstycken, som föreligga, kan komma till full klarhet, vänder man sig till andra aktstycken, efterföljande eller föregående. De efterföljande är det alltid farligt att använda; särskildt vid en accessorisk tilläggstraktat kan slarv i redaktionen lätt förekomma.

Men med ett *föregående* aktstycke är förhållandet annat. Nu vet herr Hedin lika väl som jag, att Parisertraktatens förklaring i afseende på Schweiz hänvisar till något annat, nemligen till Wienerkongressens förklaring af den 20 mars 1815. Den först nämnda traktaten var af den 20 november samma år. Wienerkongressen förklarade den 20 mars:

»Les puissances appellées à intervenir dans l'arrangement des affaires de la Suisse pour l'exécution de l'article 6 du traité de Paris du 30 mai 1814, ayant reconnu que l'intérêt general réclame en faveur du Corps helvétique l'avantage d'une neutralité perpétuelle, et voulant par des restitutions territoriales et des cessions lui fournir les moyens d'assurer son indépendance et de maintenir sa neutralité, déclarent que dès que la diète helvétique aura donné son accession en bonne et due forme aux stipulations renfermées dans la présente transaction, il sera fait un acte, portant la reconnaissance et la garantie, de la part de toutes les puissances, de la neutralité perpétuelle de la Suisse dans ses nouvelles frontières, lequel acte fera partie de celui qui doit compléter les dispositions de ce traité.»*)

Der hafva vi således Schweiz' ständiga neutralitet *garanterad*. Skulle då icke meningen varit densamma i Parisertraktaten, som ju är senare. Jag hemställer detta till hela kammaren.

Vidare citerade talaren äfven Alphonse Rivier. Detta är ett origtigt citat. Herr Hedin sade icke dess mindre: »Dervidlag tjänar det rakt ingenting till att utskottet här sätter sig ned och försöker att vederlägga sådana män som professor Schweizer eller den — — berömda statsrättslärd Alphonse Rivier.»

Denne senare vetenskapsman, som dog för två år sedan, var född i Schweiz, professor i Brüssel och schweizisk generalkonsul, således en man, som hade intressen i båda de neutrala länderna.

Men hvad säger Rivier? Han säger ingalunda, såsom herr Hedin påstår, utan så här:

*) I öfversättning: De makter, som blifvit kallade att deltaga i ordnandet af de schweiziska angelägenheterna för att sätta i kraft sjetten artikeln i Parisertraktaten af den 30 maj 1814, hafva erkänt, att det allmänna intresset kräfver, att det schweiziska edsförbundet må åtnjuta en ständig neutralitet, och vilja genom återställande och afträdande af landområden förlåna detsamma medel att betrygga sitt oberoende och att uppehålla sin neutralitet. De förklara därför, att såsnart som den schweiziska förbundsagen i vederbörlig form gifvit sitt samtycke, skall en akt uppsättas, som innehåller erkännande och garanti från alla makternas sida af Schweiz' ständiga neutralitet inom dess egna gränser; denna akt skall intagas i den, som skall komplettera bestämmelserna i denna traktat.

»La neutralité Suisse peut se passer d'une garantie étrangère; elle est protégée suffisamment par l'organisation même de la Suisse, par sa force militaire, par le patriotisme de ces citoyens. Mais je crois que dans l'intention des puissances, comme dans celle de Pictet, la garantie de la neutralité en devait accompagner la reconnaissance.»

(Rivier, Principes du droit des gens I, 115 *).

Angående åtgärder i syfte att de nordiska staterna måtte förklara sig för principielt och permanent neutrala m. m.
(Forts.)

Det förhåller sig således ingalunda, som herr Hedin påstår. Men för en person, sådan som herr Hedin, som egnar sitt förstånd åt grundlagarna och sin uppmärksamhet åt hästar och yrkesinspektorer, åt armén, åt allt menskligt, är det ju icke möjligt att komma ihåg allting. Något stort nummer vill jag således icke göra deraf.

Jag tror mig nu hafva visat, att det i detta fall *icke* är, såsom herr Hedin säger.

Utskottet beskyldes vidare för att icke fatta hvad som står i motionen. Det kan ju hända, att det beror på dumhet. Dumheten är stor här i världen; den förekommer öfverallt och har möjligen också grasserat i utskottet. — Men icke kan det bero på att utskottet *icke läst* motionen. För min del har jag läst den och läst om och om igen, både denna motion och den af år 1899. Innehållet är icke alltid så lätt att fatta, ty stilen är icke bland de klaraste och mest logiska trots de snillrika detaljerna, men jag är dock fullkomligt på det klara med hvad motionärerna ytterst menat. Det vore lätt att punkt för punkt vederlägga talaren, men jag vill från dessa speciella anmärkningar nu öfvergå till mera allmänna betraktelser. Vederläggningar komma nog ej att här uteblifva.

Jag vill nemligen icke fästa mig vid den väf med historiska bilder, som herr Hedin upprullade för oss, hvilken färger dock föreföllo mig ganska urblekta. Jag för min del skall i stället söka att så mycket som möjligt hålla mig till sjelfva saken.

Herr Hedin liksom den förste talaren förordade bifall till reservationen. Det förefaller mig rätt besynnerligt, att dessa herrar kunnat göra detta. I Bajers lilla bok, som några omtänksamma damer varit nog vänliga att låta utdela bland kammarens ledamöter, gifves uttryck åt en tanke, som, hvilka åsichter man för öfrigt än kan hysa om den, likväl måste erkännas vara storslagen, nemligen en ständig neutralitet förklarad af alla de tre nordiska länderna. Jag är tills vidare icke med om den tanken, men jag tycker, att den är stor, och jag hoppas, att den i en framtid, om så behöfves, om ej en skiljedomstol kommit till stånd, må kunna förverkligas. Men hvad är det för en ynkelig svans, som blifvit qvar af *detta*? Jo, att vår utrikesminister skulle såsom en annan riddare af den sorgliga skepnaden gå

*) I öfversättning: »Schweiz neutralitet kan vara af med en främmande garanti; den beskyddas tillräckligt af Schweiz egen organisation, dess militärstyrka och dess medborgares fosterlandskärlek. Men jag tror att det låg i makternas afsigt liksom i Pictets egen, att garanti af neutraliteten borde åtfölja erkännandet.»

Angående
åtgärder i
syfte att de
nordiska sta-
terna måtte
förklara sig
för principielt
och permanent
neutrala m.m.
(Forts.)

omkring till våra stora kamrater och ropa: hör nu, gossar, små äro vi, men vi skola inte göra er något ondt! En dylik mission skall för visso ingen svensk utrikesminister åtaga sig. Jag förmodar, att herrarne hört den gamla fabeln om tuppen och hästen, som stodo i samma spilta. Jag skall här icke upprepa den. Jag tror, att denna antydning om densamma är tillräcklig.

Jag misskänner icke den goda saken, ej heller den ärliga afsigt, som talar i herr Hedins anförande. Jag hörde hans stämman skälftva af verklig rörelse, då han anförtrodde oss, hvad jag skulle vilja kalla en af paragraferna i hans politiska testamente åt Sveriges folk. Jag tror alltså att han härmed menat ärligt, men han imponerar *icke* på mig, och jag tror *icke*, att han funnit det rätta. Dessutom synes han mig motsäga sig sjelf. Det står i *motionen* (se utskottets betänkande sid. 4) att »perfida utläggningar af våra försvarsåtgärder böra bemötas på det rätta hållet d. v. s. i *den press der de förekommit*» — understrykningen af vissa ord är min. Men i *reservationen* heter det, att detta borde ske på *diplomatisk* väg. Det förefaller mig, som skulle dessa uttalanden icke stämman öfverens.

Jag vill icke ytterligare inlåta mig på detta ämne, huru mycket än jag skulle kunna hafva att tillägga. Jag vill som slutord säga, att fins det än många i våra dagar, som anse, att det låter illa, om man säger sig vara svensk till sinnet och hafva hjerta för sitt land, jag icke delar den meningen. Den som verkligen har ett *svenskt* hjerta, han röstar vid närmare betänkande *icke* för en åtgärd sådan som denna. En annan sida af saken vore det, om den *neutralitets-tanke*, som Bajer framställt och Hedin fortsatt, i framtiden skulle kunna genomföras.

Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr Hedlund: Motionen tyckes vara skriven i ett slags aning. Den byggde i främsta rummet på några meningsyttringar från våra stamförvandter i söder, den stora militärstaten i Europas hjerta, hvilka tycktes lägga embargo på oss såsom tillhörande det tyska intresseområdet och gifne bundsförvandter i krig. Just i dessa dagar ser man en annan framställning, kanske blott en första svala, i hvilken man med lock och pock vill truga på oss anslutning åt ett helt annat håll. Kan man lemna sådana företeelser aldeles utan uppmärksamhet? Är det rätt att inför dem ställa sig likgiltig? Om exempelvis franska broschyrer framkomme, som talade om att Belgien vore Frankrikes naturliga intresseområde, och att en förbindelse föreläge mellan dessa begge områden, hvilka tankar skulle derigenom väckas hos Belgiens grannar i öster och hos belgierna sjelfva? Skulle de icke anse det angeläget att genast bita af sådant, på det att icke misstankar måtte uppstå om deras obrottsliga neutralitet?

Här gäller icke fabeln om tuppen och hästen, som den siste ärade talaren påminde om. Saken är, att dessa små land, så svaga

de äro, bära dock på grund af sitt viktiga politiskt-strategiska läge facklan till ett europiskt krig i sina händer. Falla de på det orådet att tända den — hvilket sker genom tillslutning åt ena eller andra hållet — så kan detta endast afvärjas genom att den makt, till hvilken de fria, afvisar frieriet. Deraf framgår, att vi få icke vara likgiltiga för sådana meningsyttringar utomlands, som genom att utbreda den falska föreställningen om vår anslutning till ett visst håll väcka den tanken på ett annat håll, att det är ingen rök utan eld.

Vi göra ock klokt i att göra klart för oss sjelfva, hvilken politik som är den rigtige för ett litet land, förbundspolitiken eller den politiken, att man lefver för sig sjelf. Förbundspolitiken kan endast bestå i samband med en stormakt, som är i stånd att skydda det lilla landet. Det ligger i sakens natur, att det stora landet ser med ringaktning ner på det lilla landet, ställer höga pretentioner på det och blir benäget att betrakta det såsom vasall. Och när det gäller, räknas icke stat bredvid stat såsom lika berättigade, utan de många millionerna människor sättas mot de få millionerna, och det stora millionantalets intresse finnes vara det större och dyrbarare. Då blir det lilla landet i fredstid jullen i släptåg, i krig bonden i schackspelet och vid fredsslutet allt för lätt ett skjjemynt, som gifves och tages i vaxel. Å andra sidan är det lilla landet, som är i besittning af ett strategiskt viktigt läge, under ett krig äfven för stormakterna af betydelse. Det hjälper alldeles tillräckligt endast genom att försvara sitt eget område. Derigenom kan det hoppas att få vara i fred för alla, och skulle det angripas, kan det hafva utsigt att få hjälp af dem, som hafva intresse af att laget förblifver som det är.

Det har redan talats om neutralitetsförhandlingarna vid Krimkrigets början och novembertraktaten, som undertecknades mot krigets slut. En lekman måste af de handlingar härom, som hittills äro offentliggjorda, draga väsentligen två slutsatser. Den ena är, att det är icke nog med en neutralitetsförklaring allena, utan svårigheterna börja egentligen då, när det gäller att bestämma dels denna förklarings innehåll och dels huru förklaringen skall tillämpas. Sveriges neutralitetsförklaring stötte på motstånd hos en makt; en annan makt visade en viss motvilja mot att erkänna den. Anledningen låg i ena fallet, att vi förbundit oss att hålla allt för få hamnar stängda, i andra fallet antagligen, att vi stängde för många. Under krigets fortgång uppstod den ena ömtåliga frågan efter den andra, gällande såväl Sverige som Danmark, om det är tillåtet för neutral makt att medgifva lotsning och bogsering af frammande krigsfartyg, huruvida frammande krigsfartyg få inlöpa i neutral hamn, på grund af ådragna skador, om sjukvård i land beträffande sjuka från krigförande fartyg, om vintervistelse i neutrala hamnar vore tillåtet för fiendtliga fartyg o. s. v. Häraf kan den slutsatsen dragas, att det är af stor betydelse för neutralitetens genomförande och för dess bevarande, att på förhand utbildas en omfattande neutralitetsrätt, som synes behöfva vara af olika innehåll och omfattning för nästan hvarje särskildt land på

Angående åtgärder i syfte att de nordiska staterna måtte förklara sig för principiet och permanent neutrala m. m.
(Forts.)

*Angående
åtgärder i
syfte att de
nordiska sta-
terna måtte
förklara sig
för principiellt
och permanent
neutrala m. m.
(Forts.)*

grund af de olika ländernas olika läge. Har väl en sådan omfattande neutralitetsrätt kommit till stånd för alla makter, så är det ju enkelt nog att affatta och genomföra en neutralitetsförklaring så, att den icke väcker anstöt eller skapar faror för det land, som vill vara neutralt.

En annan lärdom, som vi här af kunna draga och som redan framhållits, är, att det icke, trots hvad som påståtts, är detsamma, om neutralitetsförklaringen afgifves i ett för allt eller för tillfället vid krigsutbrottet. Hade de förenade rikenas neutralitetsförklaring afgifvits före Krimkriget principiellt och en gång för alla och så, att det ingått i allmänna medvetandet som en gifven sak, att vi icke blandade oss i andra makters stridigheter, ja, då skulle såväl hot utifrån, om sådant förekommit i syfte att bringa oss till att bryta vår neutralitet, som frestelse i samma riktning hos oss sjelfva varit lättare att motstå.

Uti utrikespolitiken är man minst af allt van vid att fordra *allt* eller *intet*. Man nöjer sig mycket vackert med ett medel, som, om också icke absolut verksamt, dock verkar *till en del*. Och äfven ifall en sådan der förberedande neutralitetsförklaring icke skulle vara ett absolut medel att hindra oss från krigsäfventyr, ty en sådan förklaring kan ju, väl afgifven, återtagas, så skulle den vara af afsevärd betydelse i alla fall, om den endast verkade *återhållande*, och det skulle den ofelbart hafva gjort.

Jag måste uttala mitt erkännande för detta utskottsbetänkande, hvilket innehåller så mycket af intressanta aktstycken och så mycken belysande utredning, att man säkert i framtiden kommer att med förkärlek återvända till detsamma, när liknande frågor förekomma. Men en sak saknar jag der. Det är, att der icke med ett ord hänvisas till hvad jag skulle vilja kalla den nya diplomatien, den nya utrikespolitiken. Det är uteslutande gamla synpunkter och till dem hörande handlingar och yttranden, som utskottet framlagt. Med den nya utrikespolitiken förstår jag den, som har sitt stora, mäktiga stöd i fredskonferensen i Haag och i skiljedomstolen derstädes och som redan blifvit döpt af den berömda belgiske folkrättslärd (Descamps) med ett särskildt ord: »fredsföring» såsom en motbild och tillika en motsats till krigföring. Denna »fredsföring» nöjer sig icke med att den, som vill lefva i fred och vill freden, inskränker sig till att ingenting göra; utan den öppnar ett falt för aktiv utrikespolitik för de stater, hvilka vilja lefva i fred, äfven för de små bland dem. Jag vill med några få ord söka karakterisera, hvaruti denna fredsföring består. Den består deruti, att man äfven under djupaste fredstid söker oafåtligt och med omsorg plocka bort och tillintetgöra de frön till krig, som till äfventyrs kunna förefinnas, att, så att säga, varsamt och välberäknadt borttaga vedträ efter vedträ ifrån det bål, uti hvilket kriget en gång kan flamma upp, att minska och förenkla de politiska komplikationerna, att inskränka, så att säga, krigsmarken och utvidga fredsmarken. I fall

man ser saken ur denna synpunkt, i fall man med sina framställningar liksom höjer denna nya fana, då löper man icke fara för missförstånd och misstro, att detta endast är någon ny arg list, utan fredsföringens värf kan fullgöras med fullkomlig trygghet. Det är ett ärofullt värf. Det fordrar stor skicklighet, stort tålmod, mycken lärdom, ihärdiga förhandlingar och försök. Men det är stort och gör gagn i oberäknelig grad åt världen liksom ock åt det land, som söker medverka i en sådan politik.

Jag vet ingen åtgärd hos detta land, som till den grad skulle kunna vinna tilltro till dess upprigtiga fredskärlek, afväpna alla misstankar och särskildt, för att dröja vid våra inre förhållanden, till den grad bidraga till att utjemna förhållandet till vårt broderfolk och minska den misstämning och misstro, som efter hand der uppjagats, än i fall vår utrikesledning sloge in på den bogen och sökte samarbeta — den skulle visserligen icke stå ensam i sådant fall — sökte samarbeta med många utmärkta statsrättslärdre och statsmän i Europa, hvilka hissa samma fana. Tyvärr har den svenska utrikesledningen inför denna riktning hittills stått mycket kall och oförstående. För närvarande har den derutinnan öppnare ögon.

Herr talman! På grund deraf att jag anser, att reservationen bär pregeln utaf denna anda, som jag nyss försökt karakterisera, och tillika på de grunder, som nyss utvecklats af den senare talaren på stockholmsbanken, skall jag bedja att få yrka bifall till reservationen.

Häruti instämde herrar *Nydal, Olofsson* i Ävik, *Jansson* i Edsbäcken, *Guldbrandsson, Broström* och *Johansson* i Öija.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena Lagerheim: Den förste talaren i dag yttrade, att han icke kunde för sin del acceptera utskottets förslag, därför att i dess motivering funnes uttalanden, som icke medgäfvade honom att sluta sig till detsamma, äfven om han annars skulle kunnat göra det. Den anmärkningen slog mig, och jag kan icke säga annat, än att jag fann den mycket berättigad. För mig har det äfven från början stått sig så, att sedan jag läst motionen med dess motivering, har jag haft alldeles klart för mig, att jag eventuelt icke skulle kunna tillstyrka Kongl. Maj:t att utfärda den förklaring, som motionärerna hade tänkt sig, vare sig i förening med annan makt eller icke, därför att *motiveringen* till motionen innehåller åtskilligt, mot hvilket jag måste inlägga den allra bestämdaste gensaga.

Den utgår denna gång, likasom för tre år sedan, ifrån påståendet, att två främmande makter skulle om vårt förhållande till dem hafva bestämdt origtiga föreställningar, och den främste af motionärerna har i dag mycket utförligt utvecklat åtskilligt i samma riktning. Närmast måste jag emellertid fästa mig vid hvad i sjelfva motionen är framlagd till stöd för detta påstående. Der citeras främst en tysk veekoskrift: »Die Hilfe», som skulle i ett nummer förliden

Angående åtgärder i syfte att de nordiska staterna måtte förklara sig för principiellt och permanent neutrala m. m.
(Forts.)

*Angående
åtgärder i
syfte att de
nordiska sta-
terna måtte
förklara sig
för principielt
och permanent
neutrala m. m.
(Forts.)*

sommar — dagen och månaden äro icke angifna, så att jag icke kunnat kontrollera uppgiften, men jag har icke heller ansett mig behöfva göra det — hafva framhållit, hurusom Sverige skulle successive uppgå i »Stortyskland», och vidare nämnes något om hvad en förening »Alldeutschland» skulle hafva satt sig till mål. Derefter kritiseras artikeln innehåll.

Ja, jag har nu först litet närmare tagit reda på, hvilken roll »Die Hilfe» spelar i den tyska veckoskriftlitteraturen. Jag måste arligt bekänna, att jag icke kände till den under min vistelse i Tyskland. Men jag känner mycket väl till den persons politiska utveckling, som är veckoskriftens grundläggare och utgifvare. Det är en viss pastor Naumann, som kan sägas hafva grundat ett nytt politiskt parti i det tyska riket. Detta parti har dock icke, så vidt jag vet, kommit så långt, att det nått fram ens till att bilda en fraktion af representanter i tyska riksdagen, som har många sådana — på min tid tror jag det var 15. Pastor Naumann tillhör hvad han sjelf kallar den kristligt-sociala riktningen. Jag tror mig veta, att han personligen är en synnerligen respektabel man. Men såsom politiker har han nappeligen haft någon stor framgång. Utaf de kristligt sinnade anses han vara allt för mycket socialist och af socialisterna alltför mycket kristligt sinnad. Den veckoskrift, han utgifver, har, efter de uppgifter jag fått, icke vunnit någon synnerligen stor spridning och lär i hvarje fall icke kunna sägas vara uttryck för någon allmannare opinion i tyska riket, liksom den icke torde kunna förutsättas komma att sjelf bilda utgångspunkten för en sådan.

Det hade, synes mig, legat nära till hands, om man öfver hufvud vill åberopa sig på sådana veckoskrifter, att taga »Alldeutsche Blätter», som utgifves af »Alldeutscher Verband», en veckoskrift med just samma tysk-politiska uppgifter. Vill man veta, hvilken åsigt den har om våra förhållanden, finner man i dess nummer för den 19 januari 1901 en artikel, hvori framhålles, hurusom föreningen ställer sig sympatiskt gent emot hvarje närmande till tyska riket från Skandinavien sida på det ekonomiska och det kulturella området, men förklarar sig deremot vilja uppdraga en skarp gräns mot hvarje utslag af den politiska pangermanismen.

I motionen åberopas dernäst en artikel uti en af motionärerna kallad »preussisk-sinnad Münchentidning», som i början af 1901 — närmare angifves tidpunkten icke — skulle hafva erbjudit oss en mycket vidsträckt sjelfstyrelse, hvad motionärerna kalla »nådebröd». Jag tror icke jag tager miste, om jag förmodar, att med denna tidning afses »Münchener neueste Nachrichten», som i en artikel den 19 januari 1901 uttalade sig i någon sådan riktning. Det kan då vara intressant att härmed sammanställa, hvad som kort därefter och med anledning af just samma artikel yttrades i ett annat framstående tyskt pressorgan, nemligen »Dresdener Nachrichten», som i en längre ledande artikel, i motsats till münchenertidningen, karakteriserade det framkomna förslaget om en nära politisk anslutning

från de skandinaviska rikenas sida till det tyska riket såsom utopier »nebelhafte Träume», men talar varmt för skapande af ett mellan-europeiskt tullförbund, hvare icke blott Tyskland, utan äfven de nordiska länderna skulle ingå, med ändamål att skydda sig mot den allt mera öfvermäktiga anglo-sachsiska konkurrensen.

Jag har haft tillfälle att under en följd af år — åtminstone 15 eller 16 — mycket noga och utförligt sätta mig in i den tyska pressens uppfattning af våra förhållanden i allmänhet, och särskildt af vårt politiska förhållande till Tyskland och Tysklands förhållande till oss. Det har naturligtvis varit min embetspligt att så göra. Jag måste härom säga, att icke blott mitt intryck, utan den bestämda öfvertygelse, jag derigenom vunnit, är, att den allmänna meningen i tyska riket *icke* räknar på en allians med de förenade rikena eller tror på existensen af en sådan. Jag kan ytterligare tillägga, att jag under icke få år varit i tillfälle att i samtal med ledande politiska män inom tyska riket konstatera, att en sådan allians icke från tysk sida önskas, lika litet som den blifvit ifrågasatt. Att då, till stöd för påståendet, att Tyskland skulle räkna på vårt understöd, vår allians, jag förmodar under ett eventuellt krig, åberopa ett eller annat uttalande i den tyska pressen, det, mine herrar, kan jag icke be-teckna annorlunda än såsom ett ovederhäftigt tal, och att dertill lägga hvad en tysk officer vid något tillfälle yttrat om de skandinaviska rikenas militärpolitiska system, lär icke skänka påståendet större värde. Då skulle man lika väl kunna erinra om hvad här i landet framkommit i liknade rigtning. Här ha under de sista åren fälts uttalanden, dels af en svensk officer — jag vet icke, om han var i aktiv tjänst — och dels af en yngre svensk vetenskapsman, hvilka båda direkt uttalat sig för lämpligheten af ett politiskt förbund med tyska riket. Om man nu i Tyskland skulle med citerande af sådana uttalanden säga, att det är klart, att i Sverige finnes en allmän opinion för ett dylikt förbund, skulle mau dertill hafva precis lika mycken eller rättare lika liten rätt som motionären för sitt påstående.

Det har, sedan motionen i år inlemnats, i en hamburgertidning framkommit ett uttalande, hvilket, eftersom vi i dag äro inne på att citera tidningsuttalanden så utförligt, också förtjenar att anföras. I anledning af motionen säger denna tidning följande — det har åter-gifvits äfven i svenska tidningar, bland annat i Nya Dagligt Alle-handa för den 4 februari 1902 —: »Huru hög aktning vi än ha för den baltiska folkraften och utvecklingsmöjligheten, så är det för hvarje tysk politiker fullständigt klart, att ett förbund med Sverige—Norge knappast kan på något sätt gagna vår säkerhet, i händelse af ett krig med Frankrike alls icke, och för det mera sannolika fallet af ett krig med Ryssland icke mycket.

Man behöfver i Sverige och Norge ingen neutralitetsförklaring för att vara tryggad såväl mot tyska förbundsplaner som mot tyska annexioner.»

*Angående
åtgärder i
syfte att de
nordiska sta-
terna måtte
förklara sig
för principiell
och permanent
neutrala m. m.*
(Forts.)

*Angående
åtgärder i
syfte att de
nordiska sta-
terna måtte
förklara sig
för principielt
och permanent
neutrala m. m.*
(Forts.)

Jag har åtskilligt mera i samma väg, som jag här skulle kunna uppläsa, men då jag hyser respekt för kammarens berättigade önskan, att komma in på frågor af mera praktisk innebörd, skall jag lemna det å sido för i dag.

Det sagda må alltså vara nog, hvad den ena sidan beträffar. Hvad den andra angår, har jag också under åtskilliga år, dock icke så länge som i fråga om tyska riket, varit i tillfälle att följa uttalanden från olika ryska organ, och särskildt från de mera betydande. Icke heller der har jag funnit bekräftelse på det påståendet, att vi skulle hafva komprometterat oss så svårt, att vi tagas såsom gifna fiender under ett krig — jag förmodar, att man afsett ett större europeiskt krig. Den främste af motionärerna framhöll under sitt utförliga föredrag åtskilliga omständigheter, som enligt hans förmenande skulle berättiga vår östra granne att hysa någon misstro eller göra det förklarligt, om han hyste någon misstro mot oss. Jag har för min del under olika tider af mitt lif varit i rätt mycken och nära förbindelse med ryska statsmän och diplomater, och jag har vid åtskilliga tillfällen haft samtal med sådana bland dem, hvilka icke skulle hafva tvekat att, om också icke fullständigt redogöra för sina åsikter, dock antyda dem med all önskvärd klarhet, men jag har icke funnit någon sådan misstro hos dessa män. Jag tillåter mig därför att äfven ur denna synpunkt bestrida, att vi för att rubba eller borttaga några falska föreställningar på det ena eller andra hållet skulle behöfva eller böra tillgripa åtgärder, som icke i och för sig vore önskvärda, lämpliga och rigtiga.

Helt naturligt spelar pressen i vårt land, med den stora frihet den åtnjuter, en mycket stor och inflytelserik roll. För min del tvekar jag icke att erkänna, att, oaktadt många misstag, oaktadt många öfverdrifter, oaktadt många orättvisor, pressen i så öfvervägande grad verkat till gagn för vårt samhälles jemna och lugna utveckling, att jag visserligen icke ett ögonblick för dessa påpekade svagheter och fel skulle önska en förändring i dess ställning, men med erkännande af detta, kan jag icke underlåta att beklaga, att pressen också hos oss så ofta gör sig skyldig till att, i fråga om våra förhållanden till utländska makter, anslå toner, som icke klinga rent. Jag fruktar icke deraf förvecklingar med främmande stater, men intager man den ståndpunkt, att man af i tidningsartiklar förekommande uttalanden vill bedöma ett folks förhållande till främmande länder, då fruktar jag verkligen, att man i utlandet understundom skulle hafva anledning att säga: nu måtte Sverige stå bra nära ett krig med Ryssland, eller Tyskland, eller England, eller kanske ännu någon annan makt. Jag säger detta såsom en kritik af de påståenden, som framkommit derom, att vi på pressuttalanden i grannländerna skulle fota vårt omdöme om deras uppfattning af våra politiska förhållanden.

Hvad vår östra granne särskildt beträffar, vill jag tacka den talare på stockholmsbänken, som satt sitt namn främst under motionen, därför att han med fullkomlig oräddhet här uttalade, att han

icke trodde på och icke erkände befintligheten af något rysshat. Deri tror jag, att han har fullt rätt. Om han sagt, att vi icke heller under senaste tider haft någon fruktan, då skulle jag kanske icke instämt med honom, ty det måste beklagligtvis erkännas, att uttryck för en sådan känsla flerstädes hafva försports under de senaste åren.

Samme talare berörde förhandlingarne före det orientaliska kriget och under dess första år, och han nämnde särskildt novembertraktaten. Jag tror, att man bör låta den hvila i sin graf, och behöfves det, kan man sätta ett kors på grafven och derpå rista: »hic jacet; requiescat in pace» — här ligger den; må den hvila i ro. Den var helt säkert uttrycket för en öfvergående politisk konjunktur, måhända för en öfvergående politisk stämning. Sådana hafva vi haft åtskilliga i vår moderna historia, och den talare, som så utförligt uppehöll sig vid frågan om denna traktat, har likasom jag upplefvat dessa olika skiftningar. Jag behöfver icke nämna mera, än att 1850-talets svärmeri för Frankrike och England efterföljdes af 1860-talets ovilja mot Tyskland o. s. v.

Det klingar emellertid som en historia, nej, närmare som en saga från gamla, gamla tider, då man nu talar om Lallerstedts bok: »La scandinavie, ses craintes et ses espérances». Jag skulle vara frestad att påminna talaren på stockholmsbänken, såsom ett motstycke till hans citat af Gortschakoffs yttrande, hvad som en gång sades om bokens upphofsman. Han påstods — med en svåröfversättlig ordlek — aspirera till befattningen såsom »le ministre étranger aux affaires» (i stället för »le ministre des affaires étrangères»), ministern, som är främmande för sina ärenden, i stället för ministern för främmande (utrikes) ärenden.

Jag vill med anledning af en annan ärad talares yttrande beröra frågan, hvad en förklarad neutralitet för med sig, den må nu vara tillfällig eller permanent. Talaren på göteborgsbänken yttrade sig rätt utförligt härom, och uppräknade rätt fullständigt och, jag betvivlar det icke, fullt korrekt de synpunkter, som äro att taga i betraktande, då en stat utfärdar en neutralitetsförklaring och sålunda binder sig.

Om jag förstod honom rätt, menade han, att det icke är någon svårighet att bestämma dessa villkor och sedan utfärda en förklaring, som skall vara gällande för all framtid. Nej, så enkelt ligger saken icke. Det kan man göra, det måste man göra och det har man alltid gjort, då man utfärdar en förklaring för ett förestående eller redan börjad krig. Den utveckling, som utskottet i sitt synnerligen förtjenstfulla betänkande har gjort, visar emellertid, huru stor svårighet vi redan under gångna sekel haft att få våra neutralitetsvilkor erkända. Vi veta, att så varit fallet särskildt vid Krimkrigets början. Sedan dess har uppfattningen af de neutralas förpligtelser och rättigheter vunnit ytterligare utveckling. Men det är ännu långt ifrån klart, huru långt man på den vägen kommer att gå, och särskildt huru långt under den närmaste framtiden den folkrättsliga utveck-

*Angående
åtgärder i
syfte att de
nordiska sta-
terna måtte
förklara sig
för principiellt
och permanent
neutrala m. m.
(Forts.)*

*Angående
åtgärder i
syfte att de
nordiska sta-
terna måtte
förklara sig
för principiellt
och permanent
neutrala m. m.
(Forts.)*

lingen kommer att föra läran om de neutralas rättigheter och pligter.

I danska riksdagen har under vinterns lopp den danska utrikesministern och konseljpresidenten under en öfverläggning i Folketinget påpekat just de svårigheter, som i denna punkt föreligga, om man vill tillkännagifva sin neutralitet för all framtid. Och jag betecknar det såsom en stor brist i hvad motionärerna och sedermera reservanterna föreslagit, att icke ens den ringaste antydning blifvit gjord om huru den neutralitet skulle se ut, hvilken man vill, att vi skulle förklara för all framtid.

Den senaste tiden har medfört icke blott intressanta, utan äfven storartade uppslag i riktning utaf ett ytterligare realiserande af folk-rättens principer i det internationella samlifvet. Herrarne förstå, att jag härmed särskildt afser Haagkonferensen, som började med ett rätt omfattande program, der frågan om skiljedomsfördrag var blygsamt satt i åttonde och sista rummet. Men herrarne känna också, huruledes denna så blygsamt uppträdande punkt blef den, som så småningom kring sig samlade det stora intresset och mynnade ut i en stor traktat, hvilken väl ej kan på långt när betraktas såsom det sista ordet, utan tvärtom endast såsom ett första uppslag till hvad som bör komma, men som dock har den stora betydelse, att den i fråga om den folk-rättsliga proceduren gifvit ett positivt, värdefullt och bestående resultat. Det synes mig, att för närvarande, genom denna traktat, vägen är visad, på hvilken man bör framgå. Lika klart har jag för mig, att frågan om en deklarerad neutralitet deremot icke, hvarken genom internationella öfverläggningar, eller ens ännu genom teoretiska utredningar, nått den utveckling, att man med trygghet kan genom en praktisk åtgärd kasta sig in på det området.

Talaren på göteborgsbanken betecknade i några drag den »nya diplomatiens» uppgift. Ja, på det området komma nyheterna sällan plötsligt och oförberedt. De komma långsamt, de tränga sig fram omärkligt, utan att mången gång skulle kunna sägas, när det första steget togs eller det första uppslaget gafs. Men helt visst är det så, att diplomaterna, särskildt efter Haagerkonferensens afhållande, fått anledning att mycket mer än förr sysselsätta sig med de ideala sträfvanden, som motionärerna för sin del önska se fullföljda.

Personligen hyser jag den fullaste sympati för dessa sträfvanden. Jag hoppas redan hafva gifvit några ringa bevis derpå och, i fall jag fortfarande kommer att beklåda den plats, som jag nu har äran innehafva, kunna visa det ytterligare. Jag har därför också tänkt att, ehuru jag, i fall Riksdagen skulle besluta en skrivelse, sådan som den motionärerna eller reservanterna nu föreslagit, för min del måste bestämdt afråda Konungen från att lyssna dertill, jag dock på något sätt skulle kunna tillmötesgå deras önsknings. Och jag tror, att dertill finnes en möjlighet så till vida, som jag vet mig vara i fullaste öfverensstämmelse med vår Konungs uppfattning, i fullaste öfverensstämmelse med mina svenska och norska kollegers åsikter och

önsknin­gar och på samma gång gifva uttryck åt de sträfvanden, som röra sig hos den skandinaviska halföns båda folk, då jag nu med den auktoritet, som kan tillkomma min ställning, och i förvisning, att mina ord skola höras långt öfver vårt lands och de förenade rikenas gränser, uttalar, att vår bestämda och fasta föresats är att med bevarande af den strängaste neutralitet afhålla oss från hvarje inblandning i främmande folks tvistigheter.

Pressens stora inflytande kan här tjena ändamålet; och till den vädjar jag med begäran, att den måtte bidraga att sprida mina ord vida inom våra landamären och utom desamma.

Angående åtgärder i syfte att de nordiska staterna måtte förklara sig för principielt och permanent neutrala m. m.
(Forts.)

Herr Elowson: Herr talman! Jag ber att i hufvudsak få ansluta mig till det anförande, som min högtärade vän på göteborgsbanken nyss hade.

För egen del vill jag i öfrigt tillägga ett par satser, för att de må uti kammarens protokoll vittna om mina åsikter i detta fall. Till en början vill jag då formulera en sats, så lydande: Ingen vill hafva krig, men alla erkänna kriget såsom ett lagligt förvärfmedel. Detta synes mig vara en motsägelse, som måste med den stigande civilisationen lösas. Vidare vill jag säga: Anledning till tvistigheter mellan nationerna förekomma och skola helt visst icke någonsin upphöra, men sättet för lösningen af dessa tvister kan ändras. I detta afseende vill jag nämna, att kriget icke lär vara alldeles oundgängligt såsom medel att bilägga tvister. Kriget är våld, och just såsom sådant må det draga sig tillbaka för att lemna rum åt den internationella rätten. Denna, byggd på rättsmedvetandet, är ett godt värn, i synnerhet för de små nationerna. Den är också det mål, för hvilket de interparlamentariska fredsvännerna uti Europas parlament sträfva, det mål, hvars förverkligande de åsyfta.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena hade ett anförande, som gifvit mig anledning till några uttalanden. Till en början framgick derutaf, att han fäste en ganska stor betydelse vid de föreställningar, som framtråda uti pressen och uti litteraturen. Och detta är också enligt min uppfattning riktigt, det är just hvad man bör göra. Man skulle i det afseendet kunna hänföra sig till en stor politiker från nyare tiden, hos hvilken en dylik uppfattning äfven gjorde sig gällande, nemligen furst Bismarck. Om så är, att några missledande och origtiga föreställningar bibringas allmänheten i och genom utlandets press, så kunna och böra dessa på ett lämpligt sätt berigtigas. Sätten att berigtiga dem kunna naturligtvis vara olika och måste allt efter innehållet af meddelandena i pressen väljas af den, som har att leda de diplomatiska förbindelserna.

Hans excellens nämnde också derom, att origtiga föreställningar kunna spridas genom det egna landets press. Och dessa föreställningar kunna också vara mycket farliga. Nu är att märka, att de opiioner, som bilda sig i förhållande till grannfolk på grund af så-

*Angående
åtgärder i
syfte att de
nordiska sta-
terna måtte
förklara sig
för principiellt
och permanent
neutrala m. m.
(Forts.)*

dana meddelanden, kunna vara helt annorlunda än den uppfattning, som uti de högre diplomatiska kretsarna gör sig gällande.

Hans excellens häfdade här med sin auktoritet ett meddelande, för hvilket jag för min del skall be att få bringa honom min tacksamhet. Han ansåg sig nemligen kunna beträffande den här omtalade november-traktaten uttala de betydelsefulla orden: *requiescat in pace!*

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena nämnde, att den internationella rättsuppfattningen har börjat en ny period. Och detta är också fullkomligt riktigt. Från och med sammanträddandet af den diplomatiska fredskonferensen i Haag har särskildt en betydande, en väsentlig förändring inträdt i detta afseende. Konferensens positiva resultat må vara små, men just den omständigheten, att konferensen kommit till stånd, har en utomordentlig stor betydelse, bestående deruti, att densamma nog kommer att räkna efterföljare.

Bland resultaten af öfverläggningarna i Haag må särskildt framhållas, hurusom der bestämdes, att ett internationellt organ för skiljedom skulle komma till stånd och fungera. Med denna internationella skiljedom sammanhänger på det noggrannaste fred och neutralitet. Neutralitet betraktar jag såsom en omedelbar följd derutaf, att tvister nationerna emellan afgöras icke genom våld, utan genom rätt.

Slutligen ber jag att få hembära hans excellens herr ministern för utrikes ärenden min synnerliga tacksamhet för det meddelande, hvarmed han slutade sitt anförande. Han uttalade nemligen, att det vore hans mening att, på sätt lämpligen kan ske, göra våra grannfolk underkunniga derom, att Sveriges politik, liksom Norges, kommer att förblifva en fredens politik. Såsom en parentes i detta sammanhang med anledning af hans yttrande ber jag att få uttala min synnerliga glädje öfver den utsigt, han stälde till en fortfarande fredlig stämning emellan de förenade rikena på ömse sidor om Kölen. Det har icke alltid tyvärr varit så. Men med anledning af hans nu fälda yttrande skulle jag vilja uttala den förhoppning, att någon misstämning eller några misshälligheter mellan de båda folken icke vidare måtte ega rum.

Nu är det klart, att de meddelanden, som skulle göras till främmande makter angående de förenade rikenas orubbliga vilja att ej blanda sig i dessa maktens angelägenheter, kunna göras på flera olika sätt, och det diplomatiska språk, som dervid användes, kan naturligen bero på särskilda omständigheter.

Det synes mig likväl, för att nu komma till sakens kärna, att regeringen skulle för detta sitt meddelande få liksom ett stöd, om Andra Kammaren antoge den reservation, som här är föreslagen. Detta betyder naturligtvis icke, att detta Andra Kammarens beslut skulle direkt och utan öfverföring till det diplomatiska språket meddelas främmande makter, men det skulle, enligt min uppfattning, utgöra ett stöd för regeringen, att regeringen kunde räkna på Andra Kammarens fredspolitik, då regeringen eller utrikesministern ginge att på

det diplomatiska språket, som han förstår att använda, meddela de främmande makterna, att Sverige och Norge komme att för framtiden föra en orubblig fredspolitik.

Herr Ernst Carlson: Herr talman! Efter den förklaring, som nyss gifvits från statsrådsbänken, och den sakrika, på olika områden ingående belysning, frågan af hans excellens utrikesministern fått, hade jag icke trott, att något ytterligare här behöfde tilläggas. Då emellertid den siste talaren icke desto mindre yrkat bifall till reservanternas framställning, skall jag be att med några ord få bemöta hans yrkande.

Jag hade verkligen förmodat, att syftet med förevarande motion skulle hafva ansetts vunnet, och vunnet på det bästa och mest tillfredsställande sätt genom nämnda officiella förklaring, inför kammaren afgifven af målsmannen för regeringens utrikespolitik. Jag har nemligen kunnat förstå motionen, ty den vill häfda en stor grundsats, den s. k. principiella och permanenta neutraliteten, låt vara att denna egentligen utgått från de lärdes studerkamrar och hittills endast förfäktats af vissa varmhjertade parlamentariker, men ännu icke kommit i tillämpning inom den praktiska politiken. Deremot kan jag alls icke förstå reservationen, som innehåller ett så urvattnad och banalt uttalande, att jag befarar, att det för utländska regeringar skulle framstå såsom fullständigt betydelselöst, för att icke säga någonting värre.

Två så själfklara saker som att Sverige fortfarande hyllar en fredlig och neutral politik samt att dess försvar icke har annat ändamål än detta tarfva, mina herrar, icke något högtidligt tillkännagifvande. Om ett sådant icke dess mindre skedde, skulle i utlandet på detsamma med skäl kunna lämpas ordspråket: »qui s'excuse s'accuse», den, som i oträngdt mål ursäftar sig, han anklagar sig. Och vi ha ju nyss hört, att den af Konungens rådgifvare, genom hvilken ett sådant tillkännagifvande skulle ske, bestämdt förklarat sig hindrad att tillstyrka Hans Maj:t att vidtaga en så öfverflödigg och i formelt afseende olämpligg åtgärd.

Men, mina herrar, om vi sålunda icke böra följa den af motionären eller reservanterna anvisade utvägen, kan då ingenting göras för det viktiga ändamål, som här är i fråga? Jo, för visso, fastän på annan väg än den, som här föreslagits. Jag hör nemligen till dem, som tro, att *mellanfolklig skiljedom* är ett framtidsmål, för hvilket icke minst de små folken böra kämpa, och jag har med glädje sport, att den saken eger sympatier inom regeringen. Jag behöfver icke erinra herrarne om, huru den tanken småningom trängt sig fram och särskildt, som vi nyss hört beröras, varit föremål för öfverläggning och beslut vid makternas konferens i Haag. På den vägen hoppas jag, att åtskilligt skall stå att vinna för verldsfredens betryggande och för att, om icke afskaffa krigen, så åtminstone göra dem så sällsynta som möjligt. Det kan hända, att i detta afseende en stormakt

Angående åtgärder i syfte att de nordiska staterna måtte förklara sig för principiellt och permanent neutrala m. m.
(Forts.)

*Angående
åtgärder i
syfte att de
nordiska sta-
terna måtte
förklara sig
för principiellt
och permanent
neutrala m. m.
(Forts.)*

bör taga initiativet. Men vi böra dock, då tillfälle gifves, på allt sätt understödja sådana sträfvanden, och jag håller före, att hvad som nyss yttrats från statsrådsbanken utgör en borgen för att vår regering är redo härtill.

Nu har väl från åtskilliga sidor framhållits att inom Norge och Danmark neutralitetstanken håller på att arbeta sig fram. För så vidt jag vet, befinner sig dock saken der ännu på förslagets stadium, och det kan ju hända, att, när man får granska den närmare i söm-marne, man skall finna, att det hela är en fager teoretisk dröm, en tom demonstration utan effektiv kraft i praktiken, när det gäller. Vilja emellertid våra brödrarfolk slå in på att gemensamt med oss verka för internationel skiljedom, bekräftad genom traktater och små-ningom öfvergående från fakultativ till obligatorisk, ja, då vilja vi med glädje räcka dem och andra folk handen till kraftigt samarbete för att uträtta något för detta stora framtidsmål.

Eljest menar jag, att de nordiska nationerna göra bäst i att hålla sig så fjerran som möjligt från storpolitik och att i stillhet — utan alla demonstrationer, aktiva eller passiva — syssla med sin inre utveckling. Sålunda kunna vi på de fredliga idrotternas fält ännu utföra stordåd och på det sättet påminna världen om vår tillvaro.

På grund af hvad jag yttrat, herr talman, och då jag icke finner den nuvarande ställningen påkalla någon som helst förklaring utöfver den, som nu gifvits af hans excellens utrikesministern, och det utta-lande, som Riksdagen i denna fråga gjorde år 1899, tillåter jag mig yrka bifall till utskottets afstyrkande hemställan.

Herr Höjer: Herr talman! Mina herrar! Endast ett par ord.

Hans excellens ministern för utrikes ärendena nämnde i det både till innehåll och form briljanta anförande, han nyss höll, att enligt hans uppfattning den allmänna meningen i Tyskland såväl inom diplomaten och de högre statsmannakretsarna som inom den större delen af pressen icke räknade på en eventuel allians med de skandi-naviska rikena i händelse af krig. Det torde väl vara alldeles visst, att så förhåller sig inom vissa områden, såsom hans excellens nyss sade, men lika visst torde också vara, att inom många kretsar i det stora tyska riket en annan åsigt i detta afseende för närvarande stundom gör sig gällande. Det är åtminstone den erfarenhet, som jag förvärfvat. Jag tillbragte i somras ett par månader i Tyskland och kom då några gånger att med tyskar tala om de internationella förhållandena mellan de skandinaviska rikena å ena sidan och Tyskland å den andra. I alla de fall, då jag inlät mig i ett dylikt resonnement, fick jag från mina tyska vänner höra det antagas som någonting alldeles klart, och gifvet, att vid ett eventuelt krig — som de förestälde sig skola utkämpas icke med Frankrike, utan med Ryssland — de hade att påräkna en säker och trogen allians med de förenade rikena, och i ett fall antog min interlokutör till och med såsom alldeles gifvet, att det redan fans ett hemligt aftal, som ännu egde bestånd,

mellan Sverige och Norge å ena sidan och Tyskland å den andra, ett yttrande, som jag för min del bemötte med uttalandet af min fasta öfvertygelse, att han derutinnan tagit alldeles komplett miste. Hvad beträffar meningen inom Ryssland, så är det naturligtvis alldeles gifvet, såsom hans excellens nämnde, att inom högre ledande kretsar tages för afgjordt, att vi vilja vara, hvad vi äro, ett fredligt och fredsälskande folk, men lika säkert torde vara — och en talare på stockholmsbänkon anförde därpå bevis — att inom inflytelserika kretsar inom den ryska pressen och äfven bland det ryska folket en annan uppfattning med afseendet på det svenska sinnelaget och de svenska planerna gjort sig gällande. Nu har utskottet en — jag skulle nästan kunna säga — kolaretro på våra svenska diplomaters förmåga att styra och ställa allting till det bästa. Jag är dervidlag skeptisk och litar mycket mera på det äfven för mig i hög grad välkomna, solenna uttalande, som nyss gjordes från statsrådsbänken. Jag är säker på effekten af detta uttalande. Men de idealistiskt anlagda motionärerna och vi, som talat för motionen, tänka oss, att det kraftigaste medlet att få bort alla origtiga meningar är just den principiella och permanenta neutraliteten, hvarom nu så mycket blifvit taladt. Åt hvilket håll här i Sverige sympatierna gå, derom är jag för min del icke i ringaste ovisshet. Men jag är också å andra sidan fullkomligt öfvertygad derom, att den principiella och permanenta neutralitetstanken kommer att inom den närmaste tiden göra sig allt mera gällande inom Europas internationella förhållanden.

Angående åtgärder i syfte att de nordiska staterna måtte förklara sig för principiellt och permanent neutrala m. m.
(Forts.)

Öfverläggningen var härmed slutad. Efter det herr vice talmannen gifvit propositioner å de yrkanden, som derunder förekommit, blef utskottets hemställan af kammaren bifallen.

§ 5.

Vidare förelåg till afgörande statsutskottets utlåtande n:o 9, angående regleringen af utgifterna under riksstatens åttonde hufvudtitel, innefattande anslagen till ecklesiastikdepartementet,

Punkterna 1:o)—3:o).

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 4:o).

Kongl. Maj:t hade föreslagit Riksdagen att dels, med godkännande af en i statsrådsprotokollet öfver ecklesiastikärenden för den 11 januari 1902 föreslagen aflöningsstat för tjänstemännen vid de ecklesiastiska konsistorierna med dervid gjordt förbehåll samt i protokollet omförmälda, för åtnjutande af aflönning enligt den nya staten föreslagna

Angående höjning af anslaget till domkapitlens expeditioner m. m.

Angående
höjning af
anslaget till
domkapitlens
expeditioner
m. m.
(Forts.)

bestämmelser, till bestridande af kostnaderna härför äfvensom för vaktbetjening och extra biträden vid konsistorierna öka anvisningen i kontant å det under riksstatens åttonde hufvudtitel uppförda ordinarie anslaget till domkapitlens expeditioner med 64,206 kronor, men i sammanhang dermed ur riksstaten utsluta den i samma anslag ingående posten: indelning och dermed jemförlig anvisning, på förslag, ersättningar, 5,841 kronor, dels ock medgifva, att de konsistorienotarierna enligt den nya staten tillkommande ålderstillägg finge utgå af det under riksstatens åttonde hufvudtitel uppförda förslagsanslaget: ålderstillägg, samt att konsistorierna måtte från det under samma hufvudtitel uppförda förslagsanslaget: skrifmaterialier och expenser, ved m. m. i mån af behof och emot redovisning undfå erforderliga medel till inköp af skrifmaterialier, inköp af nödiga inventarier, renhållning, gas och lyse, ved och vedhuggning, der utgifter härför icke bestredes af vederbörande domkyrka, bokinköp, inbindning af böcker och tidningsprenumeration med undantag för Lunds stift, der utgifterna därför bestredes af äldre pastoraliefonden, tryckningskostnader, annons- och fraktkostnader samt utgifter för telegramporto; och skulle, i händelse af bifall till hvad sålunda föreslagits, anslaget till domkapitlens expeditioner, nu 34,015 kronor, komma att höjas med 58,365 kronor eller till 92,380 kronor.

I sammanhang med Kongl. Maj:ts berörda framställning hade utskottet till behandling förehafvt tre inom Riksdagen väckta motioner, hvori framstälts följande förslag.

I en inom Andra Kammaren väckt motion, n:o 129, hade herr J. Johansson i Noraskog föreslagit, utom annat, hvarom nu icke vore fråga, att vid den lönereglering för de ecklesiastiska konsistoriernas tjänstemän, om hvilken statsutskottet hade att afgifva utlåtande och Riksdagen kunde komma att fatta beslut, de aflöningsgrunder måtte i större eller mindre utsträckning blifva tillämpade, hvilka angifvits i statskommissarien Chr. L. Tenows särskilda mening till statskontorets protokoll för den 22 oktober 1901, nemligen:

att lönerna för konsistorienotarier i stiftet måtte bestämmas till 2,500 kronor och för konsistorienotarien i Stockholm till 1,500 kronor med rätt för samtliga till sex ålderstillägg å 500 kronor hvarterda att utgå efter respektive tre, sex, nio, tolf, femton och aderton års väl vitsordad tjänstgöring;

att tjänstgöringspenningarne måtte bestämmas,
till 1,500 kronor i första klassens stift (Lunds och Hernösands),
till 1,200 kronor i andra klassens stift (Upsala, Linköpings, Skara, Strengnäs, Vesterås, Vexjö, Göteborgs och Karlstads),
till 1,000 kronor i tredje klassens stift (Kalmar och Visby) samt Stockholms stads konsistorium; samt

att arfvodesbeloppen för konsistorieamanuenserna måtte bestämmas till 1,800 kronor i första klassens stift och till 1,600 kronor i andra klassens stift, men att statsmedel ej måtte anvisas till aflöning af fast anställda amanuenser i tredje klassens stift och Stockholms stads konsistorium.

*Angående
höjning af
anslaget till
domkapitlens
expeditioner
m. m.
(Forts.)*

Vidare hade herrar af Ekenstam och Walin i en inom Första Kammaren väckt motion, n:o 24, hemställt, att Riksdagen, derest Kongl. Maj:ts proposition i öfrigt i detta afseende vunne Riksdagens bifall, ville bestämma, att till konsistorienotarierna i Kalmar och Visby skulle, jemte föreslagna tienstgöringspenningar och ålderstillägg, utgå en lön af 3,000 kronor.

Förslag af enahanda innehåll framställdes jemväl i en af herrar K. H. G. von Schéele och C. A. J. Fagerlund inom Andra Kammaren väckt motion, n:o 143, deri hemställdes, att lönen för konsistorienotarierna i Kalmar och Visby måtte höjas med 500 kronor och sålunda allt ifrån början utgå med 3,000 kronor.

Utskottet hemstälde:

att Riksdagen, i anledning af Kongl. Maj:ts förevarande framställning och herr J. Johanssons i Noraskog omförmälda motion samt utan afseende å herrar af Ekenstams m. fl. och von Schéeles m. fl. ofvanberörda motioner, måtte

a) med godkännande af dels en vid utlåtandet fogad aflöningsstat för tjenstemännen vid de ecklesiastiska konsistorierna, hvori bland annat upptagits ett anslag af 400 kronor till vikariatsersättning, extra biträde, renskrifning m. m. vid Stockholms stads konsistorium, dels vissa förbehåll samt närmare angifna bestämmelser för åtnjutande af aflöning enligt den nya staten, till bestridande af kostnaderna härför äfvensom för vaktbetjening och extra biträden vid konsistorierna öka anvisningen i kontant å det under riksstatens åttonde hufvudtitel uppförda ordinarie anslaget till domkapitlens expeditioner med 51,306 kronor, men i sammanhang dermed ur riksstaten utesluta den i samma anslag ingående posten: indelning och dermed jemförlig anvisning, på förslag, ersättningar, 5,841 kronor; samt

b) medgifva, att de konsistorienotarierna enligt den nya staten tillkommande ålderstillägg finge utgå af det under riksstatens åttonde hufvudtitel uppförda förslagsanslaget: ålderstillägg, samt att konsistorierna finge från det under samma hufvudtitel uppförda förslagsanslaget: skrifmaterialier och expenser, ved m. m., emot redovisning undfå erforderliga medel, dock ej till högre belopp än tillsammans 7,150 kronor årligen, till inköp af skrifmaterialier, inköp af nödiga inventarier, renhållning, gas och lyse, ved och vedhuggning, der utgifter härför icke bestredes af vederbörande domkyrka, bokinköp, inbindning af böcker och tidningsprenumeration med undantag för Lunds stift,

*Angående
höjning af
anslaget till
domkapitlens
expeditioner
m. m.
(Forts.)*

der utgifterna därför bestredes af äldre pastoraliefonden, tryckningskostnader, annons- och fraktkostnader samt utgifter för telegramporto.

Vid punkten hade fogats reservationer:

af herrar *Pehrson* i Törneryd, *Persson* i Stallerhult, *Persson* i Tällberg och *Olsson* i Fläsbro;

af herr *von Friesen*, hvilken hemställt, att Kongl. Maj:ts ifrågasvarande framställning icke måtte af Riksdagen bifallas.

Sedan punkten blifvit föredragen, lemnades på begäran ordet till:

Herr von Friesen, som yttrade: Herr talman! I den reservation, som jag tagit mig friheten bifoga utskottets betänkande i denna punkt, har jag yrkat afslag på Kongl. Maj:ts förevarande framställning, och jag ber nu att i kammaren få framställa samma yrkande. Jag har dervid anslutit mig till den motivering, som statsutskottet vid 1895 års riksdag använde i enahanda syfte. Äfven då förelåg en kongl. proposition, mycket lik den nu framställda, angående löne-reglering för domkapitlens tjänstemän. Då afstyrkte statsutskottet denna Kongl. Maj:ts framställning och återopade dervid de skäl, som jag har tagit mig friheten upprepa och som finnas aftryckta här på sid. 160 i utskottets betänkande. Utskottet anförde då:

»Utskottet medgifver visserligen, att de nuvarande aflöningsförhållandena för domkapitlens tjänstemän äro olämpliga och otidsenliga, men anser dock, att en reglering af dessa förhållanden, huru önskvärd den än må vara, icke bör komma till stånd, så länge frågan om domkapitlens omorganisation ännu står på dagordningen och väntar sin lösning. Först efter genomförande af en sådan omorganisation, hvilken torde kunna medföra en väsentlig förändring i stiftsstyrelsernas verksamhetsområde, kan man för någon längre framtid beräkna dessa styrelsers behof af tjänstebitråde samt efter göromålens art och omfång afpassa tjänstemännens aflöningsförmåner. Det måste sålunda förefalla oegentligt att, innan omförmälda embetsverks organisation blifvit definitivt fastställd, bestämma dithörande tjänstemäns antal och reglera deras löner; och då en sådan åtgärd utan tvifvel kunde komma att verka hindrande för genomförande af reformer, som inom ifrågasvarande förvaltningsgren synas vara i hög grad af behovet påkallade, finner sig utskottet icke böra tillstyrka bifall till Kongl. Maj:ts förevarande framställning.»

Det är dessa skäl, som jag har tagit mig friheten att äfven vid denna riksdag återropa. Mot detta har statsrådet och chefen för kongl. ecklesiastikdepartementet i sitt yttrande till statsrådsprotokollet anført följande:

»Mot de skäl, statsutskottet sålunda anført till stöd för sitt omförmälda afstyrkande af Eders Kongl. Maj:ts proposition, torde numera kunna göras följande erinringar. Efter 1895 års riksdag har icke vare sig något förslag kommit från kyrkomötet eller i Riksdagen

väckts fråga om domkapitlens omorganisation. Härmed torde vara ådagalagdt, att spørsmålet härom nu icke kan sägas stå på dagordningen eller åtminstone icke under den närmaste framtiden kan väntas finna sin lösning.»

Jag uppläser för tillfället icke något mer af statsrådets yttrande än detta. Man ser häraf tydligt, att statsrådet och chefen för kongl. ecklesiastikdepartementet betraktar denna fråga om domkapitlens ombildning såsom afskrifven från dagordningen eller åtminstone i det läge, att den icke under någon nu öfverskådlig framtid kan väntas få sin lösning. Då gör man sig utan tvifvel den frågan: »Är då behovet af domkapitlens ombildning nu mindre, än det förut har varit?»

Detta behof har varit från många håll mycket starkt och lifligt framhållet. Det har uttalats från kyrkligt håll, det har uttalats från lekmannahåll, det har uttalats från läroverks håll, från pedagogiskt håll. Gör sig detta behof nu mindre kämbart än förut?

Man har förut starkt framhållet det oegentliga i — om jag börjar med domkapitlens ordförande, biskoparne — att desse, som äro chefer för presterna i stiftet, skola utses uteslutande af presterna, och att i valet af dem lekmännen icke få på något sätt deltaga. Är denna, som det tyckes, i en protestantisk kyrka själfklara sanning nu mindre sann, än den har varit förut? Jag tviflar derpå.

Man har mot domkapitlen i Upsala och Lund anmärkt, att, då dessa bestå af teologiska vetenskapsmän, man icke har någon garanti för, att de äro lämpliga vare sig för kyrko- eller skolstyrelse. Är detta nu mindre sant än förut? Jag tviflar derpå.

Man har mot öfriga domkapitel anmärkt, att det ur kyrklig synpunkt icke kan vara tillfredsställande, att kyrkostyrelsen skall utöfas af personer, med afseende på hvilka det icke finnes någon som helst garanti, att de äro i kyrkligt afseende intresserade personer. Det kan till och med komma att hända, att det blir främmande trosbekännare, som innehafva sådana lektorat, med hvilka plats i domkapitlet är förenad. Från läroverkens synpunkt anmärkes det oegentliga i, att lektorer i stiftstäderna skola utöfa styrelse öfver sina embetsbröder vid de andra läroverken i stiftet. Denna oegentlighet ligger väl i öppen dag, och jag tycker, att det icke borde betvivlas, att det är en stor oegentlighet.

Således, ur hvilken synpunkt man än ser saken, måste man medgifva, att det föreligger ett stort behof af att domkapitlen blifva omorganiserade.

Huru ligger denna fråga nu? Jo, man åberopar, att ett förslag till domkapitlens omorganisation, som förelåg vid 1893 års riksdag, då blef af Riksdagen förkastadt. Det är mycket sant; Riksdagen förkastade detta förslag. Men om man ser efter, på hvilka grunder det förkastades, så var det därför, att den ombildning af domkapitlen, som då föreslogs, förutsatte, att läroverksärendena skulle skiljas från domkapitlen; men något förslag till ett ordnande af läroverksstyrelsen förelåg icke samtidigt.

*Angående
höjning af
anslaget till
domkapitlens
expeditioner
m. m.
(Forts.)*

*Angående
höjning af
anslaget till
domkapitlens
expeditioner
m. m.
(Forts.)*

Vidare förutsatte detta förslag en ny stat för domkapitlen, men något förslag till en dylik stat förelåg icke heller. Det var till en början dessa två mera formella skäl, som då hindrade ett bifall till Kongl. Maj:ts förslag. Derjemte framhöllos starka sakliga skäl, nemligen att de nya domkapitlen skulle blifva helt och hållet organiserade efter hierarkiskt-byråkratiskt mönster, så att i dem församlingarna icke skulle hafva något som helst att säga och lekmannaintresset icke på något sätt blifva bevakadt, åtminstone ej genom församlingarna. I de då föreslagna domkapitlen skulle det väl finnas en stiftssekreterare, som skulle vara juridiskt bildad, samt en annan lekman, likasom den förre tillsatt af Kongl. Maj:t på domkapitlets förslag. Häremot anmärktes med rätta, att församlingsintresset på sådant sätt icke alls finge göra sig gällande inom stiftsstyrelsen. Sådan var anledningen till, att det då föreliggande förslaget föll, och det har äfven varit anledningen till, att man sedermera varit så motvillig att å nyo gripa sig an med frågan.

Det gjordes icke från regeringens sida något försök att då genast ordna frågan, men till 1895 års Riksdag framkom regeringen med ett förslag till lönereglering för tjenstemännen vid domkapitlen. Regeringen resonerade förmodligen som så: En ombildning af domkapitlen i den rigtning, som högsta vederbörande önska, går Riksdagen aldrig in på; men då är icke skäl att fortsätta den vägen, utan då slå vi in på den andra, bekvämare vägen, nemligen löneregleringsvägen. Man reformerar icke, utan man ordnar löneförhållandena, och sedan må domkapitlen förblifva sådana de äro huru länge som helst. Den vägen ville regeringen beträda, men tack vare Andra Kammarens motstånd, misslyckades regeringen i sitt försök att på detta sätt ordna saken. Andra Kammaren insåg, hvilken fara som låg uti ett sådant tillvägagångssätt, och med den stora majoriteten af 157 röster mot 41 förkastade Andra Kammaren regeringens löneregleringsförslag, och i den gemensamma voteringen segrade detta Andra Kammarens beslut äfven med ganska afsevärd majoritet. Sedan förekom frågan vid 1898 års kyrkomöte, då af enskild motionär förslag afgafs angående ombildning af domkapitlen. Detta förslag hänvisades till kyrkolagutskottet vid kyrkomötet. Utskottet ingick emellertid i sitt betänkande icke alls på sakfrågan, utan sköt den ifrån sig med ungefär de orden, att som denna fråga för närvarande i alla händelser vore beroende på Kongl. Maj:ts pröfning, ansåg utskottet icke lämpligt, att kyrkomötet derutinnan gjorde något uttalande. Det är temligen tydligt, hvad det låg för mening under detta. Jag vill för tillfället icke närmare beröra denna omständighet, men när man, såsom herr statsrådet och chefen för eklelesiastikdepartementet, stöder sig derpå, att något förslag i frågan icke har framkommit, och när man i de mest intresserade kretsarne, som väl måste anses vara inom kyrkomötet, skjuter ifrån sig frågan med det resonnementet, att den är beroende på Kongl. Maj:ts pröfning, ja, då kommer man ingen vart. När det väckes ett dylikt förslag på kyrkomötet, då heter det: »Nej, vi skola icke göra

något, ty frågan beror på Kongl. Majts pröfning», och Kongl. Maj:t säger: »Jag kan icke göra något, då det icke väckes något förslag i frågan inom kyrkomötet». Men hur skall det då kunna vinnas något i detta afseende? Det är tydligt, att här finnes någon orsak till detta intensiva motstånd mot en ombildning af domkapitlen, och det är icke svårt att förstå, att detta intensiva motstånd har sin grund i farhågan, att man icke kan få en dylik ombildning, utan att församlingarna skola få något att säga i kyrkostyrelsen här i landet. Efter 1898 års kyrkomöte är icke någonting åtgjort i frågan. Men hvems fel är då detta? Jag kan icke finna annat, än att det är regeringens fel, att så är förhållandet. Kyrkomötet har sagt, att initiativet ligger hos regeringen, men regeringen har icke tagit något initiativ, och således är det obestriddigt, så vidt jag kan se, att det är hos regeringen, som felet är att söka.

Går jag åter till domkapitlens befattning med läroverkens styrelse, så torde väl just för närvarande stå på dagordningen frågan om ett mera tillfredsställande ordnande utaf läroverksstyrelserna, än som hittills har förefunnits.

Det kan väl icke anses vara riktigt, att läroverksstyrelserna för framtiden skola vara sådana, som de för närvarande äro, och då nu en omfattande läroverksreform står på dagordningen, vore det väl underligt, om icke i denna läroverksreform äfven skulle ingå ett ombildande af läroverksstyrelserna. Detta ombildande har jag sedan en 20 år tillbaka alltid tänkt mig böra ske på det sätt, att det skulle upprättas en centralläroverksstyrelse, att kretsstyrelserna skulle försvinna, men att deremot lokalstyrelser möjligen skulle tillkomma. Under sådana förhållanden kommer domkapitlens befattning med läroverken att helt och hållet upphöra, hvadan det vilkor, som utskottet här uppställt, att konsistorienotarierna skola vara skyldiga att underkasta sig de förändrade förhållanden, som kunna bli en följd af läroverksstyrelsernas ombildning, blir för dem mycket lätt att uppfylla. Ty de skulle helt enkelt bli befriade från en hel mängd af de göromål, som de för närvarande ha. Från hvilken sida jag än ser saken, kan jag således icke finna annat, än att behovet af en ombildning förefinnes i mycket hög grad, och att situationen för närvarande är sådan, att denna ombildning borde stå främst bland alla kyrkliga frågor på dagordningen.

Men, säger man, icke förhindras denna ombildning, om man nu godkänner en löneroglering, som kan anses vara billig och rättvis. Hvad nu behovet af en löneroglering beträffar, så vill jag icke bestrida, att aflöningsförhållandena vid domkapitlen i flera hänseenden äro otillfredsställande, men jag vill icke gå in på, att de löner, som konsistorienotarierna uppbära, äro i alla hänseenden otillfredsställande. Det kan ju hända, att de på ett eller annat håll äro något för låga, men då fins det ju alltid en möjlighet att under tiden, tills domkapitlen hunnit bli ombildade, begära en liten löneyllnad på extra stat, om det verkligen är af behovet påkalladt. Deremot är det icke af be-

*Angående
höjning af
anslaget till
domkapitlens
expeditioner
m. m.
(Forts.)*

*Angående
höjning af
anslaget till
domkapitlens
expeditioner
m. m.
(Forts.)*

hofvet påkalladt, att man gör någon definitiv löneroglering. Hvad man med den hufvudsakligen vinner, är pensioneringsfrågans lösning. Men det synes mig, att man bör vara försigtig, innan man inlåter sig på detta. Vål erkänner jag, att om det skall bli en löneroglering, måste också pensioneringsfrågan samtidigt lösas. Men det förefaller mig, som om det icke vore af behöfvet påkalladt att nu lösa vare sig löneroglerings- eller pensioneringsfrågan.

Jag återkommer nu till den frågan, huruvida, om vi antaga denna löneroglering, detta kommer att lägga hinder i vägen för en ombildning af domkapitlet. Ja, denna åtgärd *behöfver* icke göra det. Men när man ser, huru förhållandena för närvarande äro, så är det bra djerft att hoppas, att, om Riksdagen nu bifaller förslaget om löneroglering, sedermera under en öfverskådlig framtid någon ombildning af domkapitlet skall sättas i fråga. Vi ha sett, huru denna fråga blifvit skjuten på tvären under de närmast föregående decennierna, och detta oaktadt lönerogleringen varit eftersträfvad. Blir den frågan löst, ja, då tror jag vi för en öfverskådlig framtid hafva spikat fast domkapitlet uti deras nuvarande form.

Det förefaller mig därför, som om just nu det rätta ögonblicket skulle vara inne att säga nej till en sådan löneroglering, och att Riksdagen skulle göra älfven svenska kyrkan en stor tjänst, om den nu tydligt och uttryckligt prononcerade sitt nej.

Herr talman, jag ber att få yrka afslag å Kongl. Maj:ts proposition.

Herr von Schéele: Herr talman, mine herrar! Närmaste anledningen till att jag utbedt mig ordet för några ögonblick, ligger uti hvad som i det föreliggande utlåtandet säges om den motion, hvilken blifvit i fråga om konsistorienotariernas löneförhållanden väckt utaf mig jemte annan ledamot af denna kammare. Motionen går ut på att få till stånd en riktigare proportion mellan konsistorienotarielönen i Visby och Kalmar stift och samma tjensteinnehafvares löner i de andra stiftten, för den händelse Kongl. Maj:ts förslag skulle bli antaget. Jag ber att få uppläsa motiveringens, som omfattar endast några få rader. Den lyder på följande sätt:

»I Kongl. Maj:ts statsverksproposition till innevarande Riksdag föreslås under åttonde hufvutiteln bland annat till lön för notarierna vid domkapitlet i Kalmar och Visby 2,500 kronor och till tjenstgöringspenningar 1,000 kronor, eller tillsammans 3,500 kronor, under det att vid fyra af rikets domkapitel för notarien föreslås 4,000 + 1,500, tillsammans 5,500 och vid sex andra 3,500 + 1,300, tillsammans 4,800 kronor. Denna proportion förefaller icke rättvis, då man besinnar å ena sidan, att samma kvalifikationer erfordras och tillfälle till ökade inkomster för de sämst aflönade genom annan verksamhet i mycket ringa grad förefinnes, å andra sidan, att de aflöningsbidrag och sportler, som föreslås skola fortfarande till konsistorienotarierna utgå, just för dessa äro i regeln mindre än för de öfriga, ja, hafva för konsi-

storiens notarien i Visby i medeltal under åren 1896—1900 understigit 200 kronor.»

På denna grund allena föreslås af oss under den angifna förutsättningen höjning af förstnämnda konsistorienotariers begynnelselönen med 500 kronor. Då nu emellertid begynnelselönen blifvit af utskottet för alla konsistorienotarierna nedsatt, men med 500 kronor mindre för de ifrågavarande konsistorienotarierna än för de öfriga, som med dessa jämföras, så har ju icke blott afseende fästs å sagda vår motion, utan bifall dertill har ju *i sak* blifvit af utskottet fullständigt tillstyrkt, hvarför vi naturligtvis endast hafva att känna och uttrycka belåtenhet.

Går jag vidare öfver till saken i dess helhet, så hemställer jag, huruvida verkligen det, som härvidlag blifvit yttradt utaf en ärad reservant, är af den natur, att det bör bestämma kammaren för ett afslag.

För egen del instämmer jag med honom i mycket af hvad han sade. Jag vill då först offentligent förklara, att jag alltid varit och fortfarande är motståndare till det begränsade sätt, på hvilket biskoparne väljas, nemligen uteslutande af kleresiet. Jag kan icke finna annat, än att det vore fullkomligt i sin ordning, att lärarne vid våra allmänna läroverk, så länge biskopen är eforus för läroverken, finge deltaga i biskopsval. Och äfven under förutsättning af en förändrad läroverksorganisation borde de, likasom alla öfriga vid val af prest röstberättigade församlingsmedlemmar, ega att jemte presterna deltaga i val af biskop inom de skilda stiftet. Det resonement, som man får understundom höra föras till försvar för lekmännens uteslutande, att församlingarna vid biskops väljande företrädas af sina prester, som de sjelfva valt, synes mig vara i många hänseenden bristfälligt och otillfredsställande. Det hvilat på en åskådning, som är hvarken protestantisk eller tidsenlig. Derom äro vi således ense. Jag kan blott icke se, att den framställning, som här af Kongl. Maj:t gjorts och vunnit statsutskottets understöd, på minsta sätt lägger hinder i vägen för en sådan önskvärd förbättring som den af talaren anförda.

Derpå fortskrider jag till det, som af den ärade reservanten framhållits såsom önskvärdt angående bisittarne i domkapitlen. Äfven dervidlag är jag med honom ense. Det är någonting besynnerligt, som naturligtvis icke kan bero på något annat, än att dessa institutioner äro bildade under en tid, som var så fullständigt olik vår egen, detta, att domkapitlens sammansättning är sådan, som vi alla veta. Såsom förhållandena nu gestaltat sig, är det helt enkelt orimligt, att lektorer, som många gånger ha bra litet sinne för domkapitelsärenden, skola genom sin lärareplats vara hänvisade till att deltaga i afgörandet af dessa mycket viktiga och för dem främmande mål. Det har till och med förekommit, att de varit så samvetsgranna, att de i underdånighet gjort hemställan hos Kongl. Maj:t att varda befriade derifrån, men de ha fått afslag. Detta har nog berott icke blott på, att man velat upprätthålla den otvifvelaktigt rigtiga grund-

*Angående
höjning af
anslaget till
domkapitlens
expeditioner
m. m.
(Forts.)*

*Angående
höjning af
anslaget till
domkapitlens
expeditioner
m. m.
(Forts.).*

satsen, att hvar och en statens tjenare får sätta sig in i och sköta, hvad som hör till den tjenst han sökt, utan äfven derpå, att detta sätt för de ifrågavarande ärendenas skötande är det vida vägnar billigaste, enär dessa domkapitelsledamöter icke hafva någon annan ersättning än en obetydlig frihet från undervisningstimmar, 4 i medeltal under veckans lopp. Det är således någonting, hvaruti jag tänker lika med reservanten, att denna organisation är otidsenlig och olämplig. Önskligt synes äfven mig vara, att man i stället finge in sådana krafter, som redan genom sitt egentliga kall vore mer förtrogna med de ärenden, som uti domkapitlet behandlas, både ur andlig och ur juridisk synpunkt. Men jag upprepar här hvad jag sade i afseende på ordföranden, att jag icke kan inse, hurusom i minsta mån det, som nu blifvit af Kongl. Maj:t föreslaget och af statsutskottet understödt, skulle lägga hinder i vägen för en blifvande omorganisation i den antydda riktningen.

Äfven är det väl bra oegentligt, att personer, som äro alldeles oskyldiga med hänsyn till dröjsmålet härmed och alldeles maktlösa i afseende på sjelfva saken, som ju fallet är med de tjenstemän, om hvilka här är fråga, skola sättas i sticket därför, likasom jag ej heller kan inse nyttan af detta offerväsen, då ju ingenting står att på den vägen vinna.

Jag vill derjemte fästa den ärade talarens uppmärksamhet på, att hvad den närvarande organisationen af domkapitlet är, *klerikal* är den icke. Ty det är uti de allra flesta mål så, att biskopen har endast en röst, likaväl som de öfriga domkapitelsledamöterna, och att dessa äro på de flesta ställen allesammans lekmän på en eller två när. Uti det domkapitel, hvars ordförande jag har äran vara, är vice ordföranden lektor i matematik, och fysik och alla de öfriga medlemmarne likasom han lekmän utom teologie lektorn.

Jag kan icke tro annat, än att den välvilja mot svenska kyrkan, som jag under de tre år, jag nu varit tillsammans med folkombuden uti denna riksförsamling, varit i tillfälle att konstatera, också i detta fall skall göra sig gällande.

Ty huru skulle det vara tänkbart att kunna bibehålla förbindelsen mellan kyrka och stat, som jag tror flertalet af oss lifligt önska åtminstone tills vidare måtte bevaras, med mindre än att man gör ställningen för dem, som just ha att särskildt representera denna förbindelse, dräglig. Men detta är icke händelsen med de män, om hvilka här är fråga. Deras ställning är outhärdlig, icke blott för några med afseende på lönernas belopp, utan för alla med hänsyn till lönesättet, och icke minst ändtligen med hänsyn till den prekära ställning, som dessa tjenstemän intaga i afseende på pensionering.

När man, såsom den ärade siste talaren gjorde, här påstår, att rättelser skulle kunna vidtagas uti de enskilda fall, der missförhållanden finnas, så ber jag att få erinra derom, att försök i den vägen upprepade gånger gjorts, utan att vi dock på detta sätt fått bristerna afhjulpna. Man har då talat välvilliga och hoppingifvande ord om

sin villighet att på den väg, som Kongl. Maj:t nu inslagit, tillmötesgå dessa kraf, som man erkänt vara i och för sig berättigade. Då sålunda den anvisade vägen iakttagits, synes ej heller någon farhåga rimligtvis behöfva hysas för att Riksdagen icke skulle i öfverensstämmelse med sitt statsutskott bifalla Kongl. Maj:ts föreliggande framställning.

Jag ber, herr talman, att få på dessa grunder värdsamt yrka bifall till utskottets hemställan.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet Claëson: Herr vice talman, mina herrar! Den ärade talaren, som först hade ordet anmärkte, att jag i det yttrande till statsrådsprotokollet, som jag afgifvit, fält det uttrycket, att spörsmålet om domkapitlens organisation »nu icke kan sägas stå på dagordningen eller åtminstone icke under den närmaste framtiden kan väntas finna sin lösning». Med anledning af den anmärkning, som sålunda gjorts mot detta mitt yttrande, ber jag få att framhålla, huruledes på denna fråga om domkapitlens omorganisation har arbetats i mer än 70 år.

Det första förslaget i detta afseende framkom i form af en reservation inom den komité, som 1828 afgaf sitt betänkande. År 1846 afgaf en ny komité ett betänkande i frågan, vidare 1873 en tredje komité och för fjerde gången 1891 ytterligare en komité. Under tiden har kyrkomötet vid tre särskilda tillfällen skrivit till Kongl. Maj:t och anhållit om förändring uti domkapitlens sammansättning och i hvarje skrivelse äfvenledes antydt, huru kyrkomötet för sin del tänkt sig att denna omorganisation skulle försiggå.

Den sista komitén i ämnet afgaf, som jag hade äran nämna, sitt betänkande 1891, och hufvudsakligen på grundvalen af dess förslag aflät Kongl. Maj:t till 1893 års Riksdag en proposition med förslag till lag om stiftsstyrelse. Den kongl. propositionen antogs af Första Kammaren, men blef af Andra Kammaren afslagen. Det förekom visserligen enskilda yttranden här och hvar under förslaget's behandling i Riksdagen, och man kunde deraf sluta, huru den eller den enskilde medlemmen tänkt sig, att saken skulle ordnas. Men det var särskildt en ledamot af denna kammare, som i sitt yttrande, om jag icke alltför mycket misminner mig, anmärkte, att lagutskottet helt knapphändigt affärdat Kongl. Maj:ts förslag och icke i sin motivering angifvit några grunder för frågans lösning.

Frågan föll naturligtvis genom kamrarnes olika beslut vid 1893 års riksdag och Riksdagens skrivelse till Kongl. Maj:t innehöll blott några rader, nemligen att Riksdagen icke hade bifallit propositionen.

Jag skall villigt ge den ärade talaren på stockholmsbänken rätt deri, att behofvet af en omorganisation af domkapitlen är stort, mycket stort till och med; men jag för min del tror, att man aldrig kommer till rätta med denna sak, innan man får veta hvad Riksdagen tänker och hvad Riksdagen önskar i frågan. Ty jag tar för alldeles

*Angående
höjning af
anslaget till
domkapitlens
expeditioner
m. m.*

(Forts.).

*Angående
höjning af
anslaget till
domkapitlens
expeditioner
m. m.*

(Forts.)

gifvet, att om Riksdagen uttalar sig om huru den vill ha frågan ordnad, kommer nog Kongl. Maj:t att gå in på Riksdagens förslag. Men såsom frågan nu ligger, då man icke vet, huru Riksdagen tänker sig saken ordnad, då är det icke mycket uppmuntrande för Kongl. Maj:t att tillsätta en femte komité. Ty Kongl. Maj:t kan icke ge den någon sorts instruktion, efter hvilket recept frågan skall lösas, enär Kongl. Maj:t genom de föregående arbetena funnit sin uppfinningsförmåga uttömd.

Efter mitt förmenande beror det på Riksdagen, när en sådan omorganisation af domkapitlet kan komma till stånd, men jag ber att få framhålla för kammaren, att den löneroglering, som här föreligger, den gäller icke ledamöterna uti dessa domkapitel, hvilka böra omorganiseras, utan den gäller deras kansli. Den afser aflöningen för en ordinarie tjänsteman vid hvarterdera af konsistorierna och arfvode till amanuenser vid de flesta konsistorierna, men vid de mindre vikariatsersättning i stället för arfvode.

Genom de vilkor, utskottet fäst vid denna stat, synes utskottet, så vidt jag förstår, hafva alldeles tillräckligt reserverat sig gent emot att en löneroglering skulle i någon mån lägga hinder i vägen för en omorganisation af domkapitlet. Bland vilkoren för den nya statens tillämpande stadgas: »att konsistorienotarie skall vara underkastad den vidsträcktare tjänstgöringsskyldighet eller jemkning i åligganden, som vid förändrad organisation af domkapitlet eller eljest kan varda stadgad.» Genom detta vilkor torde således Riksdagen hafva förbehållit sig mycket fria händer.

Den ärade talaren påpekade också önskvärdheten af särskilda läroverksstyrelser vid de olika läroverken. Den läroverkskomité, som 1884 afgaf sitt betänkande, uttalade sig också till förmån för sådana särskilda läroverksstyrelser, och jag har all anledning att tro, att den läroverkskomité, som nu snart slutat sina arbeten, också kommer att föreslå särskilda läroverksstyrelser. Om det då blir särskilda läroverksstyrelser, så hindrar detta icke, att uti de städer, der sådana finnas, äfven konsistorierna fortfarande få verka. Ty äfven om från domkapitlet utsöndras till de särskilda läroverksstyrelserna de ärenden, som angå de allmänna läroverken, så kvarstå dock så ofantligt stora grupper af ärenden, hvilka fortfarande skulle höra till domkapitlens handläggning, att i jemförelse med dem läroverksärendena äro af ringa betydelse.

Jag ber att få erinra kammaren, att domkapitlet, äfven om de allmänna läroverkens ärenden afskildes ifrån dem, fortfarande skulle få handlägga sådana frågor, som röra folkskolorna, den stora grupp af ärenden, som angår folkskoleläreseminarierna, och på grund af den år 1883 utfärdade lagen angående tillsättande af presterliga tjänster skulle alla de frågor, som afse förslag till presterliga tjänster och upptagande af besvär öfver val till dylika tjänster, behandlas af domkapitlet. Vidare är, som kammaren väl vet, enligt 1889 års lag om

straff för embetsbrott af prest, domkapitlet första domstol i fråga om åtskilliga af prester begångna förseelser.

Jag ber också att få erinra om en annan grupp af ärenden, som naturligtvis fortfarande skulle höra till domkapitlet, nemligen alla ärenden om lysning, vigsel och skilnad i trolofning.

Ja, här skulle kunna uppräknas en hel mängd andra saker, men jag vill icke trötta kammaren dermed, ty jag tror mig redan nu hafva visat, att så stora grupper af ärenden fortfarande komme att höra till domkapitlets handläggning, att hvad som möjligen genom särskilda läroverksstyrelsers inrättande derifrån afsöndrades skulle bli relativt obetydligt.

Medan jag har ordet, kan jag icke underlåta att erinra om det förhållandet, att det aflönings sätt, som nu är gällande för konsistorienotarierna, är sådant, att Riksdagen icke på något förvaltningsområde skulle kunna godkänna något slikt. Konsistorienotarierna aflönas med ett mindre belopp af statsmedel, vidare få de en särskild fullmaktslösen för sådana tjänster, som tillsättas utaf domkapitlet, d. v. s. koministertjänster och kyrkoherdebefattningar i konsistoriella pastorat samt läraretjänster. Innehafvarne af dessa tjänster få nemligen utöfver den stämpel till staten, som en hvar tjänsteman är skyldig att erlägga, för sina fullmakter betala 4 % af sin lön i fullmaktslösen till konsistorienotarierna. Vidare åtnjuta konsistorienotarierna viss provision å kollekt, nemligen 6 % af hvad som på detta sätt inflyter. På grund af en urgammal bestämmelse upptages dessutom i de flesta stift en särskild kollekt till konsistorienotariernas aflöning. Dylikt aflönings sätt har Riksdagen utmönstrat på alla andra områden, och det torde då icke vara lämpligt att på detta enda område bibehålla detsamma.

Jag ber att få sluta med att påminna om hvad jag förut dristat säga, att den här föreslagna löneregleringen för konsistorienotarierna, efter min uppfattning, icke bör lägga minsta hinder i vägen för en omorganisation af domkapitlet.

Herr Hammarlund: Herr talman! Jag har icke begärt ordet för att yttra mig om den stora omorganisationsfrågan. För min del tror jag visserligen, att många och starkaskäl tala för en tidsenlig ombildning af domkapitlet. Men om kammaren nu icke vill vara med härom, utan med frångående af den uppfattning, som kammaren hade år 1895, bestämmer sig för en lönereglering för konsistorienotarierna, så vill jag hemställa, huruvida icke kammaren skulle vilja göra en ändring i det nu föreliggande förslaget för att bringa detsamma till full öfverensstämmelse med det beslut, som redan fattats af Första Kammaren. Uti den i utskottets utlåtande å sid. 19 upptagna aflöningsstaten har nemligen Första Kammaren gjort den ändringen, att det till vikariatsersättning, extra biträde, renskrifning m. m. vid Stockholms stads konsistorium föreslagna beloppet 400 kronor höjts till 500 kronor. Jag tror icke, att det vore lämpligt

*Angående
höjning af
anslaget till
domkapitlens
expeditioner
m. m.
(Forts.).*

att för dessa 100 kronor ställa till en gemensam omröstning, om det i öfrigt ej råder någon större meningsskiljaktighet mellan kamrarna.

Förutom det praktiska skälet, att vi genom en sådan ändring skulle undvika gemensam omröstning, tror jag, att äfven reella skäl kunna anföras till förmån för ändringen. Det invånareantal, som tillhör området för Stockholms stads konsistorium, är ungefär dubbelt så stort som antalet invånare i Kalmar stift och sex gånger så stort som invånareantalet i Visby stift. Icke desto mindre har emellertid för konsistorienotarien i Stockholm bestämts en lön af endast 2,000 kronor mot 3,000 kronor för konsistorienotarierna i Kalmar och Visby. Denna olikhet kan ju motiveras deraf, att för konsistorienotarierna i Kalmar och Visby gäller den bestämmelsen, att med deras befattningar icke må förenas annan tjänst å rikets, Riksdagens eller kommuns stat, ej heller annan tjänstebefattning, med mindre den finnes icke vara hinderlig för fullgörande af tjänstgöringen å konsistorieexpeditionen, under det att ett sådant vilkor icke gäller för konsistorienotarien i Stockholm.

Då den anslagspost, hvarom nu är fråga, afser vikariatsersättning, extra biträde, renskrifning m. m., tror jag icke, att någon minskning af densamma för Stockholms stads konsistorium bör ifrågakomma, utan torde denna post lämpligen böra upptagas till samma belopp som motsvarande post i anslagen till Kalmar och Visby stifts domkapitel.

Jag skall sålunda, herr talman, under förutsättning att kammaren nu beslutar ny lönestat för ifrågavarande tjänstemän hos konsistorierna, hemställa, att den nederst å sid. 19 i utskottets betänkande upptagna siffran 400 ändras till 500 samt att i följd häraf den å sid. 22 upptagna siffran 51,306 ändras till 51,406.

Herr Redelius: Ut i yttranden, som vi hafva fått höra från statsrådsbanken och visbybanken, har det mesta blifvit sagdt af hvad jag ämnat anföra till svar å herr von Friesens yttrande, hvilket föranledt mig att begära ordet. Jag vill liksom dessa herrar instämma med herr von Friesen deri, att en ombildning af domkapitlet är af behofvet påkallad och att det är önskvärdt, att ombildningen genomföres ju förr, dess hellre. Men då denna fråga i sjelfva verket nu icke föreligger, vill jag icke vidare uppehålla tiden dermed, men deremot säga några ord — och dervid fatta mig helt kort — angående den föreliggande frågan.

Den förste ärade talaren medgaf i likhet med, så vidt jag vet, alla öfriga talare, att konsistorienotariernas aflöningsförhållanden äro högst olämpliga och otidsenliga samt att en ändring häruti genom reglering af lönerna är högst önskvärd. Då alla äro öfverens derom, tror jag det icke vara nödvändigt att uppehålla tiden med att anföra bevis, ty bevis äro ju vid sådant förhållande obehöfliga. Det enda kvarstående argumentet mot löneregleringen innebäres i den af herr von Friesen särskildt betonade omständigheten, att ett bifall till stats-

utskottets förslag i den föredragna punkten skulle utgöra hinder för en framtida omreglering af domkapitlen. I detta afseende ber jag att få instämma i de föregående talarnes, särskildt herr statsrådets uttalande, att häri ej kan ligga något hinder, ty huru än i framtiden domkapitlen komma att organiseras, så måste, så länge stiftsstyrelser finnas — och sådana måste finnas, så länge vi hafva en statskyrka — i hvarje stiftsstyrelse finnas en notarie och åtminstone i alla de större en amanuens. Med fäst afseende å de förbehåll, som gjorts beträffande förändrad tienstgöring, tror jag icke, att något hinder förefinnes för bifall till det föreliggande förslaget. Jag tror fast mer för min del, att det är lämpligt, nödigt och nyttigt att bifalla detsamma.

Om det nu förhåller sig så, att, såsom herr Hammarlund nämnde, Första Kammaren har vidtagit en liten förändring med afseende å en siffra, så synes det mig icke vara förenadt med någon betänklighet att instämma häri; och jag ber därför att få förena mig med herr Hammarlund i denna del. I öfrigt hade jag ämnat hemställa om bifall till utskottets förslag och gör nu detta med den lilla förändring, som innebäres i den nyss berörda jemkningen.

Herr Törnqvist: Herr talman! Det kan icke bestridas, att de nuvarande aflöningsförhållandena för domkapitlens tjenstemän äro otidsenliga och olämpliga. Detta är tvärt om något, som af alla måste erkännas. De inkomstkällor, till hvilka dessa tjenstemän äro hänvisade, äro af den beskaffenhet, att de absolut måste förkastas. Såsom exempel på ifrågavarande inkomstkällor vill jag nämna kollekt, provision å kollekt och stamboksmedel, fullmaktslösen samt afgifter från presterskap, kyrkor och församlingar. Man måste väl gifva vederbörande departementschef fullkomligt rätt, då han med afseende på detta aflöningsätt uti sitt anförande till statsrådsprotokollet yttrar: »Synnerligen olämpligt synes mig, att man för aflönande af statens tjenstemän anlitar den allmänna offervilligheten antingen direkt genom upptagande af kollekt eller genom beskattning af de bidrag, som lemnas till välgörande ändamål. Ej heller torde vara med rättvisa och billighet öfverensstämmande att genom utkräfvande af fullmaktslösen af svagt aflönade ecklesiastika tjenstemän pålägga dessa afgifter, hvarifrån deras bättre lottade likar äro befriade. Och slutligen böra tjenstemännen vid konsistorierna icke för sitt uppehälle vara beroende af de tillskott, som kunna beviljas dem af vederbörande presterskap, kyrkor eller församlingar och som, åtminstone delvis, när som helst kunna indragas, ett aflöningsätt, hvars förkastlighet ligger i öppen dag.»

På grund af dessa skäl ber jag att få yrka bifall till statsutskottets hemställan med den af herr Hammarlund föreslagna ändringen.

Herr Johansson i Stora Mellby: Herr vice talman! Mina herrar! Denna fråga har från åtskilliga håll gjorts mycket större,

*Angående
höjning af
anslaget till
domkapitlens
expeditioner
m. m.
(Forts.)*

*Angående
höjning af
anslaget till
domkapitlens
expeditioner
m. m.
(Forts.)*

än den i sjelfva verket är. Det gäller en embetsmannaklass på endast tretton notarier och lika många amanuenser samt en summa af omkring 30,000 kronor. Detta är, synes det mig, en liten fråga från statens sida sedt, men det är en stor fråga, när den ses från de tjenstemäns sida, som den gäller. Det fins ingen tjenstemannakår, hvars aflöningsförhållanden äro så prekära och beroende på tillfälligheter som konsistorienotariernas och konsistorieamanuensernas. De veta icke vid årets början, hvilken lön de komma att få under årets lopp. Jag instämmer fullständigt i deras uttalanden, som hafva be-tecknat ifrågavarande aflöningsätt såsom otidsenligt, och jag ber att få tillägga, att tjenstemännen i fråga icke erhålla hvad man med detta otidsenliga aflöningsätt velat gifva dem. De kollekter, som en gång om året upptagas i församlingarna till deras förmån, blifva allt mindre och mindre. Församlingarne tro, att konsistorienotarierna hafva statslön, och veta egentligen icke, hvarför de skola gifva kollekt till dem eller till amanuenserna. Detta har vållat, att under de senaste åren kollekten i somliga stift gått ned till 20 å 30 kronor. I andra stift har den varit högre. I hvarje fall är det dock fråga om en kollekt, d. v. s. en nådegåfva. Det beror af gifvaren, om den skall utgå eller icke. Vid många tillfällen blir det ingenting i kollekten.

De i åtskilliga stift från stiftets presterskap utgående afgifterna äro äfven ett olämpligt aflöningsätt.

Hvad beträffar ifrågavarande tjenstemän tillkommande fullmaktslösen, så är den aldeles beroende af omsättningen å de ordinarie befattningarne under hvarje år. Om också fullmaktsafgifterna vissa år uppgå till icke så små belopp, så händer det åter andra år, att de nedgå betydligt, och om nu i de fall, der prestlöneregleringskomitén har föreslagit indragning eller sammanslagning af tjänster, de lediga ordinarie tjänsterna tills vidare sättas på vakans, så erhålla notarierna ej några inkomster af dessa tjänsters tillsättande.

När det år 1874 stadgades, att presterskapets enke- och pupillkassa skulle för en gång uppbära afkomst af boställen och lönemedel vid ledighet, fingo konsistorienotarierna i uppdrag att ombesörja upp-börden häraf. Detta inbragte dem till en början icke så liten inkomst, men nu har bemälda kassa icke mycket att vidare få.

Lärareprofven inbragte förr några hundra kronor i form af betygslösen, men sedan lärarne numera nästan mangrant kommit öfverens att icke aflägga några prof, har äfven denna inkomst försvunnit.

Provisionen på kollekterna beror gifvitvis på huru stora dessa äro. Men då de gifvas för välgörande ändamål, för barmhertighetsinrättningar och dylikt, så är det ett högst olämpligt aflöningsätt, att konsistorienotarierna skola taga en viss procent häraf och räkna detta till sin lön.

Ett faktum, som jag velat påpeka här, är emellertid, att den otidsenliga lön, som ifrågavarande tjenstemän erhålla, *minska*s år från år; och om det också måste medgifvas, att en och annan

konsistorienotarie har ganska god aföning, så är det å andra sidan säkert, att åtskilliga af notarierna och amanuenserna hafva så liten lön, att de icke utan svårighet kunna draga sig fram.

Domkapitlens omorganisation det är en stor fråga, som ej nu föreligger, och man kan ej önska, att den allt för snart kommer under Riksdagens pröfning. Men det är ovederläggigen *orättvist*, att konsistorienotarierna och konsistorieamanuenserna skola lida nöd för denna frågas skull. Den kommer för öfrigt bestämdt icke att inverka på den här föreslagna löneregleringen för domkapitlens notarier och amanuenser. Bifalles nu den föreslagna löneregleringen, så kommer den stora organisationsfrågan icke derigenom att fördröjas, och bifalles den icke, skall ett sådant beslut icke bidraga till att befrämja den stora frågans utredning. Ty vid löneregleringen är ju fäst det vilkoret, att konsistorienotarierna skola vara underkastade den vidsträcktare tienstgöringsskyldighet, som vid förändrad organisation af domkapitlen kan vara stadgad.

Frågan befinner sig i år åtminstone i ett gynsamare läge än år 1895, i ty att statsutskottet i år i motsats mot år 1895 tillstyrkt en lönereglering. Då utskottet äfven nedbringat konsistorienotariernas löner från 4,000 kr. jemte ett ålderstillägg på 500 kronor till 3,000 kronor jemte två ålderstillägg på hvartera 500 kr. och dessutom bestämt en mängd vilkor för lörens åtnjutande, kan jag för min del ej annat än på det lifligaste tillstyrka bifall till detta utskottets förslag med det af herr Hammarlund gjorda tillägget.

Herr Segerdahl: Den ärade talare, som först hade ordet i denna fråga, framhöll *några* synpunkter, af hvilka framgick nödvändigheten utaf en omorganisation af domkapitlen. Jag vill be att med några ord få fästa uppmärksamheten på ännu en sådan synpunkt.

Domkapitlen äro, såsom herrarne väl veta, domstolar i mål, som röra vissa förseelser af prester, och kunna såsom sådana ådöma så stränga straff som suspension och till och med afsättning. Jag tror nu, att man med ett visst berättigande kan uttala det omdömet, att domkapitlen med deras nuvarande sammansättning icke äro så alldeles lämpliga att utöfva en sådan domareverksamhet, i saknad som de äro af hvarje lagfaret element.

Herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet har i sitt yttrande till statsrådsprotokollet påpekat, att man skulle kunna afhjelpa denna brist genom att öka kompetensvilkoren för konsistorienotarierna derhän, att de skola hafva aflagt examen, som berättigar till inträde i rikets rättegångsverk, och dessutom förvärfvat någon praktisk förfarenhet i domarevärf. Detta vore ju alltid ett sätt att tillföra domkapitlen ett juridiskt element, men jag tror icke, att en sådan anordning komme att verka till fyllest. En konsistorienotarie intager ju en underordnad tienstemens ställning, och han skulle af sådan anledning icke kunna göra sina åsikter gällande på sätt som

*Angående
höjning af
anslaget till
domkapitlens
expeditioner
m. m.
(Forts.)*

*Angående
höjning af
anslaget till
domkapitlens
expeditioner
m. m.
(Forts.)*

behöfdes. Det komme att bero på domkapitlets ledamöter, när han finge uppträda och gifva sina åsigter till kända. Något helt annat skulle det blifva, om det föreskrefves, att en af domkapitlets ledamöter skulle vara lagfaren. Denne skulle med sjelfständighetens större styrka bättre än konsistorienotarien kunna häfda sin mening i förekommande frågor. Skulle det nu ordnas så, att såsom kompetensvilkor för konsistorienotariatjenst uppställes juridisk bildning, så tror jag, att detta i sin mån kunde komma att verka hinderligt på den framtida omorganisationen af domkapitlet. Ty man kan ställa mindre anspråk på en konsistorienotarie i fråga om den personliga förmågan än på en ledamot i domkapitlet. Sitter sålunda, då omorganisationen en gång kommer att ske och, såsom meningen varit, konsistorienotariatjensten skall försvinna samt en lagfaren ledamot i kapitlet i stället tillkomma, sitter då såsom notarie en person, som icke är fullt kvalificerad att blifva ledamot, är det svårt att befordra honom dertill. Jag tror, att denna synpunkt icke bör lemnas obeaktad, utan att man i stället bör hålla fast vid att få till stånd en omorganisation, innan en lönereglering företages.

Såsom skäl för afslag vill jag äfven framhålla en annan omständighet. Kongl. Maj:t har i statsverkspropositionen äskat ett anslag af 7,500 kronor till aflöning åt vaktmästare i konsistorierna. Det har förvånat mig, att icke Riksdagen skall vara med om att fastställa lönerna för en hvar af dessa vaktmästare, då jag vid ett par förut föredragna punkter i detta betänkande funnit, att Riksdagen bestämt lönerna för vaktmästarne vid så små institutioner som landsarkiven. Det borde väl vara lika viktigt, att Riksdagen bestämde de förnas löner som de senares. Statskontoret, som uppgjort beräkningarne öfver kostnaden för aflöningen till dessa vaktmästare vid konsistorierna, har fått upp den behöfliga summan till 6,500 kr., således 1,000 kr. mindre, än Kongl. Maj:t begärt. Vid denna beräkning har statskontoret stödt sig på primäruppgifter, som lemnats från domkapitlet. Min uppmärksamhet har fästs vid de uppgifter, som i detta afseende lemnats af domkapitlet i Göteborg. Konsistorievaktmästaren derstädes har för närvarande en lön af 1,353 kronor. Domkapitlet, som ansett denna lön otillräcklig, har föreslagit, att den skulle höjas till 1,500 kronor. Såsom skäl härför har åberopats, dels att distanserna i Göteborg vore så stora, att vaktmästaren under utöfningen af sin tjenst vore upptagen från morgon till afton, och dels att vaktmästarne vid stadens elementarläroverk hade vida högre löner. Sålunda skulle vaktmästaren vid realläroverket hafva en lön af 1,900 kronor jemte bostad, vedbrand och lyse. Härvid borde dock domkapitlet också hafva upplyst, att ifrågavarande vaktmästare åtnjuter denna jembforelsevis höga lön icke endast i egenskap af vaktmästare i egentlig mening, utan äfven såsom entreprenör för reu-hållningen af hela skolhuset. Det stora antalet skolsalar gör, att han för renhållningen måste hafva åtskilliga biträden till sin hjälp, och dessa måste han sjelf aflöna. Hvad de omtalade stora afstånden

i Göteborg angår, så inverka de enligt min tanke mycket obetydligt på konsistorievaktmästarens göromål. De personer, som han för tjenstens skull kan behöfva söka, bo alla inom ett jemförelsevis litet område. Med tanke på de sålunda af domkapitlet i Göteborg lemnade uppgifterna, tror jag, att det kunde vara skäl att underkasta primäruppgifterna från domkapitlet angående vaktmästarelönerna en ytterligare undersökning, innan Riksdagen beviljar hvad Kongl. Maj:t i detta afseende äskat.

*Angående
höjning af
anslaget till
domkapitlens
expeditioner
m. m.
(Forts.)*

Herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet framhöll, att det skulle vara förenadt med så stora svårigheter att få en omorganisation af domkapitlet till stånd, och nämnde, att man arbetat derpå i 70 år utan att komma till något resultat. Men just den omständigheten, att arbetet tagit så lång tid, synes mig tvärt om kunna föra till den slutsatsen, att frågan ändtligen kunde vara mogen, och att, om regeringen ville kraftigt taga den i sin hand, man inom ganska kort tid skulle kunna lösa densamma.

Herr talman, jag sluter mig till dem, som yrkat afslag å utskottets betänkande och bifall till reservationen.

Herr Månsson: Herr talman, mina herrar! Då jag inom utskottet deltagit i detta ärendes behandling, skall jag be att få yttra några ord.

Reservanterna i denna punkt ha motiverat sitt afslagsyrkande med att de ansågo en löneroglering för konsistorienotarierna icke böra komma till stånd, så länge frågan om domkapitlets omorganisation ännu stode på dagordningen. De hålla sålunda i detta afseende fast vid 1895 års riksdagsbeslut. För min del har jag icke kunnat ställa mig på reservanternas sida. Jag har icke kunnat göra det därför, att Riksdagen under den tid af 7 år, som förflutit, sedan denna löneroglering i gemensam omröstning afslagits, så vidt jag vet, icke på något sätt till ledning för Kongl. Maj:ts regering uttalat sig om huru frågan om domkapitlens omorganisation bör lösas. Jag har heller aldrig inom landtmannakretsar funnit någon synnerligt trängande åstundan för en sådan omorganisation. Äfven om en eller annan anser, att en omorganisation bör ske, så tror jag, att de äro få, som ha klart för sig, i hvilken rigtning den bör gå.

Om deremot elementarskolelärarne och juristerna anse, att domkapitlens omorganisation är af synnerligt trängande behof och allvarligt fordra en sådan, synes det mig, som om de under den långa tid, denna löneroglering mött motstånd, bort i motionsväg framkommit med sina kraf i detta hänseende, så att frågan kunnat ventileras och regeringen derigenom kunnat få någon ledning till framläggandet af proposition i ämnet. I frågans nuvarande skede är det därför nog ganska svårt för regeringen att anvisa något lämpligt sätt för denna frågas lösning.

När nu så är förhållandet, undrar jag, om det vore klokt af Riksdagen att motsätta sig den föreslagna lönerogleringen för konsi-

*Angående
höjning af
anslaget till
domkapitlens
expeditioner
m. m.
(Forts.)*

storiemotarierna, helst som alla erkänna, att den nuvarande aflöningsformen är både otidsenlig, obillig och oberättigad, och man ej vet, när frågan om domkapitlens omorganisation kan finna sin lösning. Kan det för öfrigt vara rätt, att, när dessa konsistoriemotarietärer hvarken kunna göra något till eller från för en lösning af frågan om domkapitlens omorganisation, de skola sitta emellan och ej få sina löner reglerade? När dertill kommer, att de föreslagna lönerna äro af statsutskottet rimligt tilltagna, tycker jag, att man icke bör motsätta sig denna reglering.

Visserligen är det några sportelinkomster, som ha bibehållits för dem, men dessa äro dels mycket få och dels gifva de mycket litet, såsom man finner, om man närmare granskar dem. För öfrigt äro de af den art, att Riksdagen svårligen kan befatta sig med desamma på annat sätt, än här skett i utskottets uttalande. I fråga om dessa enskilda kassor och fonder, som man öfverlemnadt åt konsistoriemotarierna att sköta, är det svårt för Riksdagen att bestämma, att dessa tjänstemän ej få uppbära provision för handhafvandet af dylika kassor och fonder, i fall de, som lemnadt dem sådana uppdrag, äro villiga att derför lemna sådan ersättning.

Jag anser således, att det föreliggande förslaget är sådant, att det icke vore riktigt af Riksdagen att nu afslå detsamma. Mer än en gång har under senare tider förslag varit å bane om statsbidrag till dessa svagt aflönade konsistoriemotarietärer, men man har då svaradt, att man hellre vill ha en fullständig omreglering på en gång än så här småningom söka reglera aflöningsförhållandena. Men man har dock uttaladt sig från ganska skilda håll till förmån för ett sådant förslag till lösning af frågan som det nu föreliggande, och jag tror derför icke, att man bör förvåna sig öfver detta utskottets förslag, oaktadt frågan om domkapitlens omorganisation ej i förväg blifvit löst eller nu kan på samma gång afgöras.

Då jag har den uppfattning, som jag nu uttaladt, har jag ej kunnadt komma till något annat resultat, än att det vore rättast att bifalla den kongl. propositionen på det sätt, utskottet här hemställt. Och jag ber derför, herr talman, att få yrka bifall till statsutskottets förslag i denna punkt med den ändring, som är förslagen af herr Hammarlund och mot hvilken jag naturligtvis ej har något att invända.

Herr von Friesen: Herr talman! Det är ett par saker, som förekommit under diskussionen, som uppkalladt mig. Det har sagts, att det ej kan vara skäl, att dessa oskyldiga tjänstemän få sitta emellan, derför att de, som makten hafva, ej kunna förena sig om en omorganisation. Om så är, så frågar jag: när detta år 1895 tydligen uttalades såsom skäl, hvarför en lönereglering icke kunde komma till stånd, hvarför har icke Kongl. Maj:t sedermera tagit ett enda steg för att en omorganisation skall ävägbringas? Inte kan man väl skylla på Riksdagen, såsom den föregående ärade talaren ville

göra, ty huru långt skulle väl en enskild motionär kunna komma i en sådan fråga? Om så skulle vara, att ingen fråga skulle bäras fram från regeringen utom sådana, i hvilka Riksdagen tagit initiativ, ja, då frågar jag: på hvilken ståndpunkt sätter man då regeringen? Visserligen sade herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet, att man kommer ingen väg, om icke Riksdagen uttalat sig i en fråga, och att Kongl. Maj:t ju icke kan sätta till en komité och gifva den instruktion, om Kongl. Maj:t icke vet, hvad Riksdagen vill. Samtidigt erkände herr statsrådet det stora behöfvet af en omorganisation utaf en så vigtig institution som domkapitlen. Hafva vi verkligen nu hunnit så långt här i landet, att regeringen, när den erkänner ett dylikt behof, anser sig kunna lägga armarna i kors och säga: det angår oss icke, ty Riksdagen har ej uttalat sig? Mig förfaller detta vara en högeligen egendomlig uppfattning af regeringen.

Den föregående ärade talaren framhöll, att dessa tjänstemän ovilkorligen behöfva en lönereglering. År 1895 yttrade sig samme talare härom på följande sätt: »Jag tror, att, med de inkomster de hafva, de äro högt eller åtminstone skäligen godt afönade.» Det var den uppfattning han *då* hade i denna fråga. Då stod han på samma sida som jag, men nu står han på motsatt sida. Nu nämnde han äfven, att han icke anser, att en omorganisation af domkapitlen är nödvändig, åtminstone icke från landtmännens synpunkt; men då yttrade han: »Jag ställer därför mig helt enkelt på den ståndpunkten, att lika nödvändigt som det är att få en reform i konsistoriernas organisation, lika nödvändigt är det att få en sådan med afseende på presterskapets löner.» *Då* erkände han således, att det var mycket nödvändigt att få en omorganisation af domkapitlen. Skulle då något hafva inträffat sedan, som gjort, att en sådan nödvändighet icke längre skulle förefinnas? Jag tror dock icke, att något sådant verkligen har skett. Jag skall be att få erinra om hvad en annan ledamot af landtmannapartiet, som numera icke tillhör Riksdagen, vid samma tillfälle yttrade i denna fråga: »Men nu säger man, att denna fråga är en *fristående* fråga för sig, så att, om man reglerar lönerna för dessa notarier, detta icke på minsta sätt skulle hindra genomförandet af en förbättrad organisation af domkapitlen. Men, mina herrar, jag undrar i sjelfva verket, om någon af eder, som hylla denna åsigt, kan säga, att ett bifall till denna lönereglering ej har inflytande på möjligheten att *sedan* få till stånd en omorganisation af domkapitlen, för så vidt nemligen herrarne icke önska, att denna omorganisation skall bli mera *byråkratisk*, än den för närvarande är. Är det sistnämnda herrarnes mening, så gifver jag herrarne rätt i att ett bifall till detta löneregleringsförslag icke alls lägger hinder i vägen för en *sådan* organisation af domkapitlen, utan tvärtom skall i hög grad befördra densamma. Men jag frågar: är det verkligen lämpligt, att *Andra Kammaren* med öppna ögon skall slå in på denna väg, hvarigenom man underlättar utsigten att få en

Angående
höjning af
anslaget till
domkapitlens
expeditioner
m. m.
(Forts.)

byråkratisk organisation till stånd, men i hög grad försvårar möjligheten att åstadkomma en organisation af domkapitlet i folklig riktning? Denna synpunkt är enligt mitt förmenande helt och hållet afgörande för huruvida kammaren bör ställa sig på utskottsmajoritetens sida eller på den andra sidan.» Så yttrade sig *då* en ledamot af statsutskottet.

Herr Widén: Herr talman, mina herrar! I det första anförande, som den siste talaren på stockholmsbanken hade, erkände han — i den delen af anförandet nemligen, som berörde behöfligheten af en löne-reglering —, att ett sådant behof förelåg, och yttrade i det hänseendet, att lönerna visserligen till en del äro för låga, och då kunde man ju tillfälligtvis höja dessa lägre löner, medan man väntade på denna stora omorganisation, hvarom man så mycket talat. Emellertid ansåg han, att behofvet icke var så särdeles trängande.

Jag har begärt ordet för att, i motsats till honom, ytterligare stryka under hvad åtskilliga talare här förut sagt, nemligen att behofvet af denna löne-reglering verkligen *är trängande*, men jag vill härvid framhålla en annan synpunkt, än de berört eller i allt fall berört endast mera i förbigående. Jag ser nemligen denna fråga icke ur synpunkten af de ifrågavarande tjänstemännens behof af löne-reglering, utan jag ser den ur synpunkten af deras behof af samma löne-reglering, som nu hafva att aflöna dessa tjänstemän. Det torde väl icke vara någon, som icke anser, att dessa tjänstemän äro *statens* tjänstemän. Är det då lämpligt och riktigt, att *icke staten* skall aflöna dem, utan att det är andra, som aflöna dessa tjänstemän? På hvad sätt aflönas de då? Hvilkar aflönandet på dem, som bäst ha råd att betala? Nej, så är det icke, utan det är personer, som i sjelfva verket hafva mycket litet råd att betala tjänstemännen, som nu utgöra deras aflöning. Största delen af sina inkomster få konsistorienotarierna nemligen från fattiga komministrar och elementarlärare eller från sådana medel, som gå till välgörande ändamål och dylikt. Är detta verkligen lämpligt, det frågar jag? Jag vill nämna några exempel. För en lön af 6,400 kr. har jag att i stämpel å fullmakten betala — efter afdrag af stämpelbelopp å föregående fullmakter — 72 kr. En elementarlärare betalar i stämpel till statsverket och i lösen till konsistorienotarien sammanlagdt 90 kr. för en lön på 1,500 kr. Är det rim och reson häri? En fattig komminister, som får en lön 1,390 kr., betalar i lösen och stämpel för fullmakten 82 kronor 76 öre. Är det verkligen rimlighet i detta? Hvad mera är, om en civil tjänsteman befordras till annan tjänst, får han, såsom förut blifvit antydt, räkna af den stämpel han betalt för den föregående fullmakten, men elementarlärarne och presterna få erlægga full lösen för hvar gång de befordras till en tjänst eller till en annan plats; och som bekant, äro dylika befordringar ofta återkommande, ty de flytta från det ena stället till det andra ganska ofta, såsom vi veta.

Är det vidare större rimlighet t. ex. i att aflöna konsistorie-

notarierna med *kollekt*? De ha nu, som vi veta, två kollekt år-ligen. Det är väl alldeles orimligt att vädja till folks barmhertighet för att få aflöning till tjänstemän? Fastän jag eljest icke plägar underlåta att »lägga i kollekten», så har det aldrig fallit mig in att lägga ett öre i kollekten åt konsistorienotarierna, då jag ansett det komplett origtigt, att de skola aflönas på det sättet. Jag har hört en konsistorienotarie säga, att han knappast törs visa sig ute den söndagen han har kollekt i staden, der han bor, till följd af det spott och spe, hvarför han med anledning af kollekten utsättes. Är det rimligt att låta sådant bestå? Är det vidare någon rimlighet uti den *provision på kollekt*, som de ha? Det samlas t. ex. kollekt-medel till fattiga studerande; och så har konsistorienotarien att draga af en viss summa på dessa kollekt.

Om man på detta sätt i detalj granskar dessa aflöningsförhållanden — och man har dervid god ledning i den utredning, som i Kongl. Maj:ts proposition är lemnad — kan man icke undgå att finna, att det är i allra högsta grad orimligt att behålla ett sådant aflönings sätt, som nu existerar. Jag anser, att det är *alldeles nödvändigt*, att en reglering sker med det snaraste, och detta icke minst för deras skull, som skola betala ifrågavarande tjänstemäns löner. Nu vill man mota den föreslagna löneregleringen dermed, att man säger, att den skulle lägga hinder i vägen för en af alla önskad omorganisation af domkapitlet. Ja, en sådan skulle jag också anse önskvärd, men att använda frågan om lönerglering åt konsistorienotarierna såsom press i det hänseendet, anser jag för min del vara andamålslost. Det är en alldeles för dålig press för att kunna framdriva en så omfattande sak som en omorganisation af domkapitlet. Dessa frågor hänga för öfrigt icke tillsammans så nära, och jag håller dessutom före, att denna lönerglering är af behovet så påkallad, att det är nödvändigt att med görligaste första företaga densamma.

På grund af hvad jag nu sagt, ber jag att få yrka bifall till statsutskottets hemställan i den nu föredragna punkten med den ändring, herr Hammarlund föreslagit.

Häruti instämde herrar *Petri, Johansson* i Öija, *Boöthius, Eklundh* i Lund, *Sundblad, Wahlquist, Hazén, Sjövall, Sandwall, Centerville, Petersson* i Dänningelanda, *Jönsson* i Mårarp, *Sandén* och *Schenström*.

Härmed var öfverläggningen afslutad. I enlighet med de yrkanden, som derunder förekommit, gaf herr vice talmannen propositioner 1:o på bifall till utskottets i förevarande punkt gjorda hemställan, 2:o på afslag derå och bifall i stället till den af herr von Friesen afgifna, vid punkten fogade reservationen, och 3:o på bifall till utskottets i punkten gjorda hemställan med den ändring deri, som af herr Hammarlund under öfverläggningen föreslagits; och fann herr vice talmannen sistnämnda proposition vara med öfvervägande ja be-

*Angående
höjning af
anslaget till
domkapitlets
expeditioner
m. m.
(Forts.)*

svarad. Votering begärdes likväl, i anledning hvaraf, och sedan till kontraproposition antagits bifall till det under 2:o) omförmälda yrkandet, nu uppsattes, justerades och anslogs följande voteringsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i fjerde punkten af utskottets förevarande utlåtande n:o 9 med den ändring deri, som af herr Hammarlund under öfverläggningen föreslagits, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren med afslag å berörda hemställan bifallit den af herr S. G. von Friesen afgifna, vid punkten fogade reservationen.

Omröstningen utföll med 117 ja mot 85 nej; och hade kammaren alltså fattat beslut i öfverensstämmelse med ja-propositionens innebäll.

Härefter blef på hemställan af herr vice talmannen den vidare handläggningen af förevarande utlåtande uppskjuten till kl. 7 e. m., då detta sammanträde enligt utfärdadt anslag komme att fortsättas.

Kammarens ledamöter åtskildes häruppå kl. 3,57 e. m.

In fidem

Herman Palmgren.